

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

MARXISTISCHE RECHTSFILOSOFIE⁽¹⁾

1. Het recht weerspiegelt nu eenmaal de mentaliteit van een bepaald volk, in een bepaald milieu, in een bepaalde tijd.

Die waarheid geldt misschien meer in het bijzonder voor de Sovjetunie en de Volksrepublieken, — de *Socialistische Staten*, zoals ze zichzelf noemen.

Die Staten huldigen immers een eigen, een nieuwe filosofie : het historisch en dialektisch materialisme, — of *marxisme*, naar de naam van de stichter, Karl Marx (1818-1883). (2)

Het recht krijgt natuurlijk zijn plaats in die syntese. Maar om zijn rol te kunnen begrijpen, moet men eerst (al was het maar in grote lijnen) de syntese kennen.

Ik zal derhalve met een uiteenzetting der marxistische filosofie beginnen. Daarna zal het recht aan de beurt komen.

A. De Filosofie.

I. Het materialisme.

2. Het hoofdprobleem van alle filosofie, aldus de marxisten, de ruimst mogelijke vraag die een mens zich stellen kan, betreft de verhouding tussen geest en stof.

Wat is die wereld, waarin we leven ? Is ze een objectieve werkelijkheid, of alleen maar een voorstelling van onze geest ? Bestaat ze buiten ons bewustzijn ? En zo ja, kunnen we ze kennen ?

Werd de wereld geschapen, of bestaat ze sedert altijd, en voor altijd ? Zo ze geschapen werd : wie heeft ze dan geschapen, en met welk doel ? Is ze aan wetten onderworpen ? En zo ja : aan subjectieve of aan objectieve wetten ?

Dit hoofdprobleem kan op twee wijzen beantwoord worden, naargelang men de voorrang geeft aan de geest of aan de stof.

3. Wie de voorrang verleent aan de geest beschouwt de geest als ouder dan de stof; ziet in de wereld een leiding, uitgaande van bovenmenselijke ideeën, of van een bovenmenselijke wil. De mens kan die wil niet beïnvloeden. Hij kan er enkel aan gehoorzamen.

Aldus de *idealistische* stroming.

Wie daarentegen de voorrang verleent aan de stof

ziet als enige werkelijkheid de ons omgevende natuur (in de ruimste zin); beweert, dat ze objectief bestaat; dat de mens, die zelf deel uitmaakt van de natuur, deze kennen kan, — dank zij een bewustzijn en een denken, die niets anders zijn dan hoedanigheden van een zeer geëvolueerde stof.

Aldus de *materialistische* stroming.

4. Nu zijn deze woorden, « idealistisch » en « materialistisch », jammer genoeg, dubbelzinnig. Want hun filosofische betekenis komt niet met de gangbare overeen.

Materialist in de gangbare zin is hij, die uitsluitend materiële waarden huldigt, en niets voelt voor geestelijke waarden. Het woord draagt dus een pejoratieve betekenis, verwant met : sensueel, cynisch, immoreel.

Idealist daarentegen, in de gangbare zin, is hij, die zijn leven aan een ideaal verpand; die een verheven, belangeloos doel nastreeft, waaraan hij alle stoffelijke voordelen opoffert. Het woord draagt aldus een edele betekenis.

Kortom : in de gewone zin bevatten de woorden « idealistisch » en « materialistisch » een waardeoordeel. Het eerste staat *boven* het tweede.

5. In de taal der filosofen is daar geen sprake van. Beide begrippen staat daar *naast* elkaar. Het gaat daar niet om de morele waarde der begrippen, maar om het louter bestaan.

Het filosofisch idealisme poneert het objectief en uitsluitend bestaan van de geest, als bron van alle werkelijkheid. Terwijl het filosofisch materialisme het objectief en uitsluitend bestaan poneert van de stof, — in haar volle rijkdom en verscheidenheid, en met inbegrip van de mens.

De idealist verkondigt : « In den beginne was het Woord » (Evangelië naar Johannes, 1, 1). Terwijl de materialist verklaart : « In den beginne was er een nevelvlek, — of nog beter (want waar kwam die nevelvlek vandaan ?) : « Er is nooit een begin geweest. De wereld heeft miljoenen jaren bestaan, vooraleer het menselijk leven tot een mogelijkheid werd. »

Overigens kan een wijsgerig materialist zich best als een verheven idealist (in de gangbare zin) gedragen. Het omgekeerde is evenmin uitgesloten.

6. In het wijsgerig debat nu tussen geest en stof heeft de *moderne wetenschap* de stelling der materialisten verstevigd. Want de wetenschap heeft ons geleerd, wat de stof eigenlijk is, waaruit ze bestaat, en hoe ze leeft.

Die verrijking van onze kennis grijpt niet veel hoger dan de 16e eeuw terug. De redenen daarvoor moet ik hier nog niet doorgronden. Toen werden stilaan wiskundige en experimentele methodes ingevoerd, waarmee alle mogelijke berekeningen en hypoteses konden nagezien worden. Zo kwam de wetenschap in de 19e eeuw reeds voor een indrukwekkende oogst te staan.

De astronomie beschrijft de wetten van het zonnestelsel.

De geologie berekent de leeftijd van de aarde.

De antropologie, die van het mensenras.

De zoologie herstelt de evolutie der diersoorten.

De scheikunde ontdekt de samenstelling van het protoplasma, en vervaardigt al de stoffen die ze in planten en dieren ontdekt.

De biologie dringt steeds dieper tot de geheimen van het leven door, met zijn kwantitatieve en kwalitatieve eenheid: de cel.

De natuurkunde beschrijft de omvorming der energie, en maakt ons vertrouwd met de opvatting, dat de natuur ten slotte niets anders is dan een zich eeuwig voortbewegen, een ononderbroken overgaan van de éne vorm van energie in de andere.

7. Dat al die ontdekkingen ontelbare praktische gevolgen hebben meegebracht, is overbekend.

Ze hadden echter ook dit theoretisch resultaat, dat de mens het materialisme niet meer als vernederend is gaan voelen. (vgl. hierboven, nr. 4). Het bewijs is immers geleverd 1°) dat de stof bestaat, en 2°) dat ze binnen het bereik ligt van ons kennen, — vermits we onze redeneringen aan de stof kunnen toetsen. Dat er nog oneindig vele raadsels overblijven is geen tegenbewijs, maar veeleer een verdere prikkel voor onze nieuwsgierigheid.

Dank zij al die wetenschappelijke vorderingen kon het marxisme de opvatting verspreiden, dat hetgeen we «geest» en «bewustzijn» noemen eigenlijk niets anders zijn dan vormen van energie van een verijnd zenuwstelsel, — dus van een stof.

8. Kortom: de natuur is één. En de mens, al leeft hij in een maatschappij, maakt (met deze) deel uit van de natuur.

Maar de natuur is ook een voortdurend worden. En het is dat kenmerk vooral dat de twee hoedanigheidswoorden uitlegt, die Marx aan zijn materialisme heeft gehecht: «historisch» en «dialectisch.»

Over het algemeen zetten de marxisten het dialectische vóór het historische; en ze beperken het historisch materialisme tot de evolutie der menselijke maatschappijen. Zulks m.i. om praktische redenen: om hun hele stelsel n.l. te bekronen met hun uiteindelijke doel, de politieke omwenteling.

Logisch en wetenschappelijk gezien dringen zich die volgorde en die opvatting niet op, integendeel. En verder dient het historisch materialisme hoegenaamd niet beperkt tot de evolutie der menselijke maatschappijen. Al wat leeft vertoont immers een historisch aspect. Overigens leert het marxisme zelf dat natuur en maatschappij aan dezelfde wetten gehoorzamen.

II. Historisch materialisme.

9. Ik begin dus met het historische.

De wereld, de maatschappij, zijn geen standen van

zaken. Ze ontstaan niet ineens en gaaf, op een bepaald ogenblik. En ze blijven evenmin voor altijd onschreven. Ze zijn processen. Ze evolueren voortdurend.

Een gegeven toestand laat zich enkel tegenover de voorafgaande begrijpen. Wat in de voorafgaande toestand mogelijk was, wordt in de daarop volgende tot werkelijkheid. Uit het zaad kiemt de plant, uit de plant de knop, uit de knop de bloem, uit de bloem de vrucht, uit de vrucht het zaad: men kent de plant pas goed, wanneer men er de historische ontwikkeling van kent.

10. Nu is die historische ontwikkeling niet te herleiden tot een reeks loutere vernielingen. Want na een vernieling blijft er niets over, althans geen leven.

De marxisten spreken van een reeks «ontkenningen». Maar ik zie het grote verschil niet in tussen ontkenning en vernieling.

Ik zou hier liever een «kettingreactie» willen zien, een «kettinggroei». Want het is toch op die manier dat de natuur voortschrijdt. De knop groeit uit de plant. Hij verdwijnt ook niet kortweg: zijn sterven gaat gepaard met het ontstaan van een bloem. Sterft de bloem, dan ontstaat een vrucht, — en aldus in het oneindige.

Het ene groeit uit het andere. De natuur is een eeuwig groeiprocess.

11. Let wel: dit groeien blijft nooit op hetzelfde plan. Het volgt een *stijgende lijn*. De plant immers, die uit het zaad groeit, is toch meer dan het zaad? Al de knoppen van éénzelfde plant zijn meer dan de plant? De bloem, die uit de knop groeit, is toch meer dan de knop? En de vrucht, die uit de bloem groeit, geeft ons toch meer dan zaad alleen?

Zo volgt de natuur (voor zover ze niet bij ongeluk vernield wordt) een progressieve gang. Wordt het zaad niet vernield, dan brengt het meer ter wereld dan zichzelf. Wordt de knop niet vernield, dan brengt hij meer ter wereld dan zichzelf. En zo in het oneindige.

Kortom: de natuur staat nooit stil. Ze kent maar één keur: *teniet gaan of vooruit gaan*.

12. Precies hetzelfde met de maatschappij, en de begrippen die ze meedraagt. Een begrip ontstaat nooit vanzelf. Het groeit uit een vorig begrip (door verbetering of tegenstelling). Zodat een begrip pas dan duidelijk wordt, wanneer men het begrip kent, dat voorafgaat.

Zie het begrip «parlement», b.v. Het ontstond naar aanleiding van het begrip «absoluut koningschap». Op zijn beurt was het begrip absoluut koningschap ontstaan naar aanleiding van het begrip «leenstelsel». Het leenstelsel ontstond uit de afbrokkeling van het Romeinse rijk. En zo, alweer, in het oneindige.

Al wat leeft is een groei. De kennis van wat leeft is dus historisch.

III. Dialectisch materialisme.

13. Maar wat bepaalt de groei?

Een strijd. De strijd der tegenstellingen. Een groei is grafisch te herleiden tot de diagonaal van een parallelogram van krachten. Een groei begrijpen betekent: de krachten kennen waarmee hij te worstelen heeft.

De groei van de knop is niet uitsluitend aan de plant te danken. De plant moet daartoe sap voortbrengen. Dit sap komt voor een deel uit de plant, voor een deel uit de grond. Nu kunnen de grond en de plant het sap pas voortbrengen door een samenwer-

king (beter : een tegenwerking) van regen en zon. Komt er niets dan regen, dan verrot de plant. Komt er niets dan zon, dan verbrandt ze. Het leven van de plant ligt noch in de éne richting alleen, noch in de andere, maar tussen beide in : diagonaal.

14. Met de menselijke maatschappijen is het niet anders gesteld. Er wordt een wet gestemd, b.v. Bijna steeds is ze het produkt van twisten, van argumenten vóór en tegen, van een hoop uiteenlopende opvattingen, — waarvan er meestal geen één in de wet een volledige weergave van haar wensen terugvindt.

Maar intussen bestaat de wet. Had ieder der opstellers hardnekkig aan zijn standpunt vastgehouden, dan zou ze nooit bestaan hebben.

15. We hebben dus een werkmethode nodig, die rekening houdt met al de tegenstrijdige krachten, die de natuurlijke en maatschappelijke verschijnselen bepalen. Dit is de zgn. *dialektische* methode.

De dialektische methode onderzoekt alle zaken in hun dynamisme en hun veelzijdigheid. Ze zoekt naar de banden die de zaken verenigen of afstoten, naar de wederkerige invloeden en oorzaken, naar de universele wisselwerking. Ze rolt de film van het leven af.

In dit opzicht staat de dialektische methode tegenover de *metafysische*. Deze beschouwt elke zaak op zichzelf, als onveranderlijk, stil, vast, eenvoudig, zonder tegenstrijdigheden. Ze bestudeert de begrippen los van elkaar. Ze scheidt ze van elkaar, in plaats van naar verbanden te zoeken. Ze maakt foto's, geen films.

Bij het ontleden van een wet, b.v., gaat de metafysische methode nooit verder dan de tekst. Ze beschouwt de wet als een afgerond geheel, en houdt zich aan haar uiting, aan de reeks artikels. Terwijl de dialektische methode naar het doel van de wet vraagt, naar de omstandigheden waarin ze gestemd werd, naar de besprekingen tussen de personen en de twisten tussen de partijen, naar de amendementen en de compromissen, naar de draagwijdte van de wet, haar uitwerking, haar in onbruik vallen, haar mislukking, enz.

16. Ziedaar dan, in grote lijnen, het historisch en dialektisch materialisme, als filosofische grondslag van het marxisme.

Het marxisme heeft al zijn bestanddelen niet uitgevonden. Het wil trouwens zijn eigen stelsel niet verloochenen : het beschouwt zich zelf ook als het produkt van een groeiproses.

a) Het materialisme, b.v., is een opvatting, zo oud als de wijsbegeerte.

Indien we onze belangstelling tot West-Europa beperken (we hebben maar al te vaak geleerd, zulks te doen), dan kunnen we als voorgangers noemen, op dit gebied :

in de Grieks-Romeinse oudheid : *Heraklitus*, *Demokritus*, *Lukretius*;

in de middeleeuwen : *Duns Scot* (die zich reeds de vraag stelde, « of de materie soms niet denken kon »), *Roger Bacon*;

in de moderne tijden : *Francis Bacon*, *Hobbes*, *Locke*, de Encyclopedisten.

b) De historische methode typeert de tijd, waarin *Marx* leefde : het romantisme.

c) Ook de dialektische methode is geen vondst van *Marx* zelf. De wijsheid van het Verre Oosten steunt er op. We vinden ze in de Dialogen van *Plato*, in de metafysica van *Aristoteles*, bij de Skolastieken, bij *Kant*, — vooral bij *Hegel*, de wijsgerige vader van *Marx*.

17. Maar ziet : die dialektiek ging steeds gepaard met een of andere vorm van idealisme. Ze bleef tot een loutere wet van het denken alleen, ze zetelde torenhoog in de wereld van de geest, ze gaf geen aansporing tot onderzoek van de stof, van het leven, van de daad.

De wijsgerige oorspronkelijkheid van *Marx* lag vooral in het samenkoppelen van de dialektiek met het materialisme. Op die manier gaf de dialektiek een sterke impuls aan het wetenschappelijk onderzoek enerzijds, — en een steun aan revolutionaire stelsels anderzijds.

Dit laatste zal ik nu proberen uiteen te zetten in het tweede deel van mijn betoog, omtrent de marxistische opvatting van het recht.

B. Het Recht

18. Om wat voorafgaat met één woord samen te vatten : marxisme betekent dynamisme. Ziedaar immers het standpunt, dat het marxisme inneemt, bij het bestuderen van de natuur en de maatschappij.

Het komt er dus op aan, duidelijk te beseffen hoe het marxisme de evolutie der sociale denkbeelden stimuleert.

I. Stuwkracht van het marxisme.

19. a) Het marxisme is vooreerst een filosofie der *betrekkelijkheid*.

Het negeert het absolute. Niets is af, voor altijd. Niets bereikt ooit een bestendig evenwicht. Al wat leeft beweegt, integendeel, en houdt ontelbare mogelijkheden in voor de toekomst.

Het ongeduldige zaad ontkiemt, zodra de voorwaarden daartoe gunstig zijn. En de gunstige voorwaarden vloeien uit een voordelige combinatie van omstandigheden.

In een maatschappij nu, maakt de menselijke wil deel uit van de omstandigheden. Hij kan derhalve de voordelige combinatie, zoniet scheppen, dan toch bespoedigen... of vertragen.

20. b) Het marxisme noemt zich ook een *progressistische* wijsbegeerte.

Het marxisme leert immers dat de natuur en de maatschappijen geen andere keus genieten dan : teniet gaan of vooruit gaan. Al wat leeft betekent dus een vooruitgang tegenover wat voorheen bestond. Zo evolueert de wereld van lagere vormen uit naar hogere.

Het marxistische denken is derhalve naar de toekomst gericht. Al wat heden bestaat heeft wellicht zijn reden van bestaan gehad. Maar de voorwaarden evolueren, en vele redenen van bestaan verdwijnen elke dag. Hun produkten verdienen op hun beurt te verdwijnen, om plaats te maken voor andere, die aan nieuwe redenen van bestaan aangepast zullen zijn.

In het maatschappelijk leven gebeurt die aanpassing bijna steeds met vertraging, wegens de inertie en zelfs het verzet vanwege het bestaande. Dit maakt deel uit van de dialektiek van het leven. Maar vroeg of laat moet het oude toch bezwijken : uit naam van datzelfde leven moet het de plaats ruimen voor het nieuwe.

Ruimt het die plaats te laat, of hoegenaamd niet, dan ontstaan er revoluties.

21. c) Het marxisme beschouwt zich bovendien als een *optimistische* wijsbegeerte.

Het vertrouwt in de gestadige verbetering van zaken en toestanden. En dit vertrouwen is geen naïeve

utopie: het steunt op een historische en dialektische kennis der natuur en der maatschappij.

De geschiedenis bewijst immers dat de ontelbare keuzen tussen teniet gaan en vooruit gaan, die zich voor het leven stellen, bijna steeds in de zin van het vooruit gaan uitvallen. Het teniet gaan gebeurt betrekkelijk zelden, — anders zou de wereld al lang niet meer bestaan. Per slot van rekening, en door alle wisselvalligheden heen, evolueren de zaken gewoonlijk naar een beter zijn, voor een steeds grotere mensenkring.

Waarom zou het nu ineens anders lopen?

22. d) Uit dit vast vertrouwen in de toekomst vloeit het streven naar opstand, dat de praktische kant van het marxisme uitmaakt.

Wat in 't bijzonder de armere volkeren betreft: het marxisme geeft hun niet alleen het idee, maar de overtuiging dat hun hedendaags lot geen absoluut, geen noodzakelijk, geen bestendig karakter vertoont. En net zoals de wetenschap de natuur kan leiden (voor zover ze deze voldoende kent), zo ook kan de mens (op dezelfde voorwaarde) de maatschappij verbeteren.

II. Rol van het recht.

23. Nu kan een maatschappij op gewelddadige of op vreedzame wijze verbeterd worden.

De gewelddadige wijze is de revolutie. Maar een revolutie wijst op een akute toestand, een crisis: een vrij uitzonderlijk geval, dat vooral te wijten is aan de inertie en het verzet vanwege het bestaande (hierboven, nr 20).

De vreedzame wijze om de maatschappij te verbeteren ligt in de voortdurende aanpassing van het recht. Maar dat is niet zo gemakkelijk, verre van daar. Want ook het recht is een dialektisch verschijnsel. Het moet enerzijds het bestaande konsolideren, doch het moet anderzijds de evolutie van de maatschappij op de voet volgen. Zo is het recht tegelijkertijd statisch en dynamisch, en zoekt het alweer zijn weg tussen uiteen-trekkende krachten.

Het marxisme verduidelijkt zijn opvatting over het recht aan de hand van zijn onderscheid tussen twee bestanddelen in elke maatschappij: de « onderbouw » en de « bovenbouw ».

24. Al wat het materiële bestaan van de maatschappij uitmaakt is de *onderbouw* van die maatschappij. Dus, in de eerste plaats: het fysisch midden, de geografische hulpbronnen, de economische produktie, de technische ontdekkingen.

Die bestanddelen zijn van beslissende aard. Vooral de economische faktor drukt, op de lange duur, zijn stempel op de maatschappij. Hij is als het ware de kwintessens van de onderbouw.

Want de *bovenbouw* is minder spontaan, is kunstmatiger dan de onderbouw. In de bovenbouw speelt immers de menselijke wil een belangrijke rol, — onder de vorm van kunsten, moraal, godsdienst, de Staat, het recht. Maar dat zijn ten slotte slechts vormen. De inhoud komt van de onderbouw. De onderbouw bepaalt de levensvoorwaarden; de bovenbouw omschrijft ze maar.

Er bestaat natuurlijk een wisselwerking tussen onderbouw en bovenbouw, vermits ze samen het leven kenmerken van eenzelfde maatschappij: ziedaar alweer het dialektisch aspekt van het probleem. Een goede wet verlicht de levensvoorwaarden, een slechte verzwaart ze. De kunst kan het denken verheffen, doch ook de zeden helpen verderven.

25. Waarin ligt nu de juiste rol van het recht in die bovenbouw?

Het recht is een geheel van beslissingen, strekkende tot versteviging van de levensvoorwaarden der maatschappij.

Wie treft die beslissingen? Zij die de macht bezitten, om ze op te dringen. Dus: de *machtingste stand* uit de maatschappij. Het recht dient er toe, de maatschappelijke veroveringen van die stand aanvaardbaar te maken. Zo omlijst het staatsrecht de politieke heerschappij van die stand; en het privaatrecht, zijn heerschappij over de goederen.

Het marxisme zoekt dan in de verscheidene periodes der rechtsgeschiedenis een bevestiging van die opvatting. We zullen ons alweer tot West-Europa beperken.

26. De Grieks-Romeinse maatschappijen (of ze nu democratisch, dan wel aristokratisch waren) steunden op de slavernij. Deze was meestal uit krijgsgevangenschap gegroeid. Ze werd als een instelling van het volkerenrecht beschouwd, overeenkomstig de natuurlijke rede. De slaven waren driemaal zo talrijk als de vrije mensen. Aangezien de werkkrachten zo overvloedig (en dus goedkoop) waren, maakten de produktietechnieken haast geen vorderingen.

De middeleeuwen kenden feodale maatschappijen. Ze hadden dit gemeen, dat een minderheid van edellieden een enorme meerderheid van lijfeigenen aan de grond hechtten, in een agrarische economie.

Wat de moderne tijden kenmerkt is de opkomst van de bourgeoisie. Dank zij nieuwe broodwinningen, los van de landbouw en het artisanat (nl. de zeehandel, de nijverheid), ontsnapt de bourgeoisie geleidelijk aan de feodale overheersing. Ze vervolmaakt haar nieuwe beroepen met alle soorten technische en wetenschappelijke uitvindingen, — en zo is het hoegenaamd geen toeval, dat de moderne wetenschap met de tijd der Renaissance begint (hierboven, nr 6).

Die opkomst van de bourgeoisie heeft het kapitalisme in het leven geroepen. Dit ontwikkelt zich tot een geweldige macht, steunend op kolonies en monopolies. Doch zelfs de bourgeoisie blijft een minderheid, vergeleken met de slaven der kolonies en het proletariaat van het moederland.

De hedendaagse tijd gaat alweer een stap verder. Want op hun beurt gaan nu de slaven en het proletariaat hun ontvoogding tegemoet, en betwisten ze de macht aan de bourgeoisie, die ze voorafgaat.

Zo komt de macht in steeds meer handen te vallen, en de tijd daagt stilaan op, waar de Staat en het volk één enkel begrip zullen uitmaken: dit is het interne politieke doel van het kommunisme.

III. De heerschappij over de goederen.

27. Met die politieke evolutie gaat een burgerrechtelijke gepaard: ik bedoel, een evolutie in de heerschappij over de goederen.

In de Grieks-Romeinse oudheid behoorden de goederen uitsluitend aan de vrije mensen toe. In het Romeinse recht heette dit recht *dominium*, naar het woord *dominus*, meester.

De middeleeuwen hechtten praktisch geen waarde aan roerende goederen (*vilis mobilium possessio*). De onroerende, daarentegen, waren het raam en het symbool der feodale macht.

Doch op de duur vertakt de onroerende eigendom in tweeën. Zij, die de grond bezitten en beploegen (de «houders») verkrijgen of veroveren het zgn. *domi-*

nium utile; de leenheren behouden enkel de principiële heerschappij (*dominium eminens*).

De moderne tijden herstellen het eigendomsrecht weer in zijn Romeinse eenheid. En aan de roerende eigendom wordt alweer dezelfde waarde toegekend als aan de onroerende. Ja hij streeft deze laatste, in onze tegenwoordige ekonomie, ver voorbij. Nu is roerende eigendom een steunpilaar der handeldrijvende bourgeoisie.

Het kommunisme schuift een nieuw onderscheid naar voren: nl. tussen *produktiemiddelen* en *verbruiksgoederen*. Zo deze laatste aan ieder persoonlijk mogen toebehoren, moeten daarentegen de produktiemiddelen in handen komen van de hele samenleving.

28. Dit is één der grondbeginselen van het *Manifest der kommunistische partij* (1848), van Karl Marx en Friedrich Engels.

Produktiemiddelen (zoals de grond, de fabrieken, de openbare vervoermiddelen, enz.), aldus hun betoog, mogen niet in handen blijven van partikulieren, resp. van privé-vennootschappen. Want privé-(bourgeois) eigendom over produktiemiddelen is niets anders, dan een subtiele vorm van exploitatie van de mens door de mens.

Privé-eigendom over een fabriek, b.v., stelt de bourgeois in de gelegenheid, om werklui in dienst te nemen. Deze hebben hun loon, letterlijk, broodnodig. Want wat vertegenwoordigt dat loon? Juist voldoende om niet van de honger om te komen. Wat het produkt van de arbeid der werklui betreft, daar gaat de bourgeois *alleen* mee strijken, — om het te verkopen, te investeren, het op te stapelen.

M.a.w.: de bourgeois steekt andermans arbeid in zijn zak, onder de vorm van geld, van rente, van sociale macht, — van kapitaal. De proletariër mag maar werken, het kapitaal is voor de bourgeois.

Ziedaar wat het kommunisme wil afschaffen. Het kapitaal moet aan de gemeenschap der werklui toebehoren. De werklui moeten niet enkel van de verbruiksgoederen kunnen genieten, doch ook van de produktiemiddelen.

29. Wanneer het proletariaat aan de macht zal gekomen zijn, moet het dus het kapitaal aan de bourgeoisie ontrukken. En verder (voor de toekomst) moet het de produktiemiddelen in handen van de Staat concentreren; want de produktiemiddelen zijn de bron van het kapitaal, en tevens een vorm van kapitaal.

Hoe zal dat gebeuren? Marx en Engels duiden de volgende wegen aan:

- onteigening van de grond;
- een sterk progressief belastingstelsel;
- afschaffing van het erfrecht (3);
- koncentratie van het kredietwezen in handen van de Staat;
- vermenigvuldiging der nationale bedrijven;
- verplichte arbeid voor allen;
- het combineren van landbouw met nijverheid;
- het geleidelijk uitschakelen van alle ekonomisch verschil tussen stad en platteland;
- openbaar en kosteloos onderwijs;
- het combineren van het onderwijs met de produktie.

In al deze punten herkent men de hoofdstukken der programma's der hedendaagse kommunistische partijen.

30. Doch ik herhaal: al deze maatregelen betreffen enkel de produktiemiddelen. Ze sluiten de individuele eigendom der produkten (verbruiksgoederen) hoege-

naamd niet uit. Iedereen mag eigenaar worden van verbruiksgoederen (zoals eigen woning, de stoffering daarvan, een bibliotheek, muziekinstrumenten, klederen, sportuitrusting, individuele vervoermiddelen, enz.).

Zo stelt het marxisme, tegenover *privé*-eigendom over produktiemiddelen, de *persoonlijke* eigendom over verbruiksgoederen. Het bestrijdt de eerste, niet de tweede.

Persoonlijke eigendom over verbruiksgoederen is immers niets anders, dan één der aspecten van de ekonomische voorspoed. De verhoging van de materiële levensstandaard van de burger komt in die persoonlijke eigendom tot uiting.

Die eigendom is overigens voor hemzelf (en zijn erfenamen) bestemd. Hij houdt hoegenaamd geen mogelijkheid in tot onderwerping van de medeburger; hij kan nooit ontaarden in een exploitatie van de een door de ander.

Dat eenieder dan maar gerust koopt, al wat hij met zijn loon kopen kan. Dit is het beginsel: « Voor ieder naar zijn arbeid », — de leuze van het *socialisme*.

31. Het *kommunisme*, daarentegen, wil nog een stap verder gaan, terwille van een grotere gelijkheid onder de mensen. Het kommunisme wil aan iedereen bezorgen, al wat hij nodig heeft. Zijn leuze luidt: « Voor ieder naar zijn behoeften. »

Dit onderstelt een overvloed aan verbruiksgoederen, zodanig, dat ze kosteloos kunnen uitgekeerd worden. En zo'n toestand kan pas ontstaan door het oprichten van zgn. « sociale fondsen », d.w.z. door het opstapelen, in handen van de Staat, der uit de nationale bedrijven afkomstige verbruiksgoederen. Want dan moeten die goederen niet meer gekocht worden, dan kan de Staat ze kosteloos uitdelen.

In de Sovjetunie is er nu reeds sprake van kosteloze woning en van kosteloos brood.

Besluit

32. Thans verkeren de Socialistische Staten in een tussenstadium: tussen socialisme en kommunisme in.

Ze noemen zichzelf socialistisch, omdat ze de socialistische leuze verwezenlijkt hebben: iedereen koopt er inderdaad naar zijn loon, dus « naar zijn arbeid ». Zo wordt iedereen persoonlijke eigenaar over verbruiksgoederen. Wat de privé-eigendom over produktiemiddelen betreft, die is uit de Socialistische Staat verdwenen, of aan het verdwijnen.

Doch gelijktijdig breiden zich de nationale bedrijven uit, hoofdzakelijk in de nijverheid. En ziedaar de ekonomische voorbereiding tot het kommunisme, tot de mogelijkheid om de verbruiksgoederen kosteloos uit te delen.

Onlangs heeft de kommunistische partij der Sovjetunie aangekondigd, dat de drempel van dat nieuwe tijdperk nog vóór het einde van deze eeuw overschreden zal worden.

Prof. RENE DEKKERS.

(1) Dit zijn de inaugurale lessen voor het zopas aan de Rechtsgeleerde Fakulteit te Brussel opgericht keuzevak (45 uur): « Inleiding tot het recht der Sovjetunie en der Volksrepublieken. »

Ze steunen op de werken zelf van K. MARX en F. ENGELS, — alsook op de zeer goede samenvatting: *Osnovy marksistkoy filosofii* (Grondbeginselen der Marxistische wijsbegeerte), uitgegeven door de Sovjetakademie voor wetenschappen (Moskou, 1959, 672 bl.)

(2) Ook: marxisme-leninisme, — om rekening te houden met V.I. LENIN's (1870-1924) aanpassingen.

(3) Zie mijn artikel in R.W. 1962-1963, kol. 345-362.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 23 maart 1962.

Voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: M. Valentin.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Advokaten: Mrs. Struye en Simont.

Beschikking of arrest van buitenvervolginstelling wegens ontstentenis van voldoende aanwijzingen van schuld van de verdachte. — Uitwetskel. — Geen gezag van gewijsde ten opzichte van de voor de burgerlijke rechter door de benadeelde derde gebrachte burgerlijke vordering.

De door een strafgerecht wegens ontstentenis van voldoende aanwijzingen van schuld van de verdachte gewezen beschikking of arrest van buitenvervolginstelling hebben slechts als uitwetskel de uitoefening van de publieke vordering voorlopig stil te leggen. Zij hebben derhalve niet het gezag van gewijsde ten opzichte van de door de partij, die beweerd benadeeld te zijn, voor de burgerlijke rechter gebrachte burgerlijke vordering.

Lekeu t./Thienpont.

Gelet op het bestreden vonnis in laatste aanleg door de Rechtbank van koophandel te Doornik op 13 oktober 1960 gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1351 van het burgerlijk wetboek, 128, 182, 246 en 360 van het wetboek van strafvordering,

doordat het bestreden vonnis, uitspraak doende over een eis door aanlegger tegen verweerder ingesteld en strekkende tot toekenning van schadevergoeding als herstel van het nadeel dat hij opgelopen had door het feit van het verlies van een paard en beschadigingen aan een stortkar, nadeel dat hij toeschreef aan fouten door verweerder, wiens lichte vrachtauto met geweld de stortkar geraakt had, aanlegger zijn eis ontzegt heeft door uitsluitend te steunen op het gezag van het gewijsde van een beschikking van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg te Doornik van 14 oktober 1959 en van een arrest van de Kamer van Inbeschuldigingstelling van het Hof van Beroep te Brussel, van 15 december 1959, welke over een onderzoek ten laste van verweerder uit hoofde van doodslag bij gebrek aan vooruitzicht uitspraak doende, verklaard hadden «dat geen enkele aanduiding van schuld ten laste van verweerder in aanmerking kon genomen worden», «dat er geen enkele voldoende aanwijzing van schuld te zijnen laste voorhanden was, en, dienvolgens een buitenvervolginstelling uitgesproken hadden, dan wanneer de beschikkingen van buitenvervolginstelling, in burgerlijke zaken, nooit het gezag van gewijsde hebben, zelfs wanneer zij in hun redenen het niet bestaan van het vervolgde feit of de ontstentenis van om het even welke fout in hoofde van de dader vaststellen,

Dan wanneer bovendien de beslissingen van de gerechten van onderzoek, voor het bestreden vonnis bedoeld, slechts gewezen werden op een betichting van doodslag bij gebrek aan vooruitzicht, waarop aan-

legger zich overigens niet als burgerlijke partij aangesteld had, en dan wanneer zij geen gezag van gewijsde konden hebben ten opzichte van de eis van aanlegger, welke tot herstel van een van deze doodslag onderscheiden materiële schade strekte en op inbreuken op de artikelen 21 en 26 van de wegcode steunde;

Dan wanneer er geen identiteit van oorzaak, noch identiteit van voorwerp bestond tussen de strafvordering en de vordering door aanlegger op burgerlijk gebied ingesteld en er naar luid van artikel 1351 van het burgerlijk wetboek dienvolgens geen gezag van gewijsde kon zijn;

Overwegende dat de beschikking of het arrest van buitenvervolginstelling, door een strafgerecht wegens ontstentenis van voldoende aanwijzingen van schuld van de betichte gewezen, slechts als uitwetskel hebben de uitoefening van de publieke vordering voorlopig stil te leggen; dat zij dus het gezag van gewijsde niet hebben ten opzichte van de burgerlijke vordering, door de partij welke beweert benadeeld te zijn, voor de burgerlijke rechter gebracht;

Overwegende dat door de eis van aanlegger te verwerpen om de redenen dat het arrest van buitenvervolginstelling ten voordele van verweerder, op 15 december 1959, door de Kamer van Inbeschuldigingstelling gewezen, gezag van gewijsde heeft en dat aanlegger geen enkel nieuw element, sinds dit arrest ontstaan, inroep, het bestreden vonnis de in het middel aangeduide wetsbepalingen geschonden heeft;

Om die redenen,

Verbreekt het bestreden vonnis;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerder tot de kosten;

Verwijst de zaak naar de Handelsrechtbank te Bergen.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 15 maart 1962.

Voorzitter: M. Van Beirs.

Raadsheer-verslaggever: M. Oriamé.

Advokaat-generaal: M. Delange.

Advokaten: Mrs. Simont en Fally.

Arbeidsongeval op de weg van en naar het werk. — Abnormale tijd verstreken tussen het ophouden van het werk en het ogenblik van het ongeval. — Bewijslast.

Wanneer een abnormale tijd verstreken is tussen het ophouden van het werk en het ogenblik van het ongeval, rust op de op vergoeding aanspraak makende partij de verplichting te bewijzen dat deze abnormale tijd hetzij aan een geval van overmacht, hetzij aan een wettige oorzaak te wijten is.

N.V. Belgische Maatschappij van Algemene Verzekeringen t./Surahy-Flaba.

Gelet op het bestreden vonnis, op 9 november 1960 door de Rechtbank van eerste aanleg te Hoei in hoger beroep gewezen ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1315 van het burgerlijk wetboek, 1, 2, 3, 9 en 19 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit de arbeidsongevallen, bij koninklijk besluit van 28 september 1931 samengeordend, gewijzigd door de wet van 10 juli 1951 (artikelen 1, 2 en 10 en voor zoveel als nodig schending van gezegde artikelen), van de artikelen 1 en 2 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, door het artikel 12 van de bovengemelde wet van 10 juli 1951 verlengd (en voor zoveel als nodig schending van gezegd artikel 12), en van artikel 97 van de Grondwet, doordat het bestreden vonnis om het vonnis a quo te bevestigen dat de oorspronkelijke eis ontvankelijk en gegrond verklaart : 1) beslist heeft dat het litigieus ongeval zich op de weg naar of van het werk voorgedaan had, terwijl het vaststelt : 1) «dat het ongeval zich rond 19 uur 15 voorgedaan heeft en dat het slachtoffer rond 18 uur opgehouden heeft te werken» ;

2°) dat «het verslag van ontleding aan het slachtoffer 1,57 gr. alcohol voor 1000 gr. bloed toekent», zonder te betwisten : a) dat het ongeval zich op 9 km. van het vertrekpunt voorgedaan had (wat de conclusies in beroep van beide partijen akkoord waren om vast te stellen) en b) dat deze afstand normaal in minder dan 7 minuten had moeten afgelegd worden zoals de conclusies in beroep van aanlegster het aantoonde, aldus aannemende dat de abnormale tijd besteed aan het afleggen van de weg slechts kon uitgelegd worden, hetzij door een onderbreking van de afgelegde weg, hetzij door een vertraging bij het vertrek, hetzij door beide omstandigheden ; en

II) zijn beslissing namelijk hierop steunt «dat het onderzoek geen enkel bestanddeel aangebracht heeft er toe strekkende de duur van de vertraging bij het vertrek, de duur en de reden van de onderbreking te bepalen, reden die haar een onwettig karakter zou kunnen toekennen», er bijvoegende dat aanlegster er zich toe beperkt, in feite, terwijl men tot veronderstellingen genoopt is reeds wat het vertrekuur betreft, een onwettige onderbreking af te leiden uit de omstandigheid dat zij zich in de onmogelijkheid bevindt nauwgezet het gebruik van de tijd door het slachtoffer tussen 18 en 19 uur 15 terug samen te stellen»,... «dat uit hetgeen voorafgaat, niet ten genoegen van recht voorspruit dat Surahy de normale weg van het werk zou onderbroken hebben of tijdens deze weg een onderbreking zou gedaan hebben welke abnormaal en onwettelijk was en het risico verergerde» ; dan wanneer, eens dat het vaststond dat een abnormale tijd verstreken was tussen het ogenblik van het ophouden van het werk en dit van het ongeval, het aan verweerster, eiseres in vergoeding, behoorde én de oorzaak van deze omstandigheid én de wettigheid van de oorzaak aan te tonen ;

en dat, dienvolgens, door te beslissen dat het litigieus ongeval op de weg van of naar het werk overkomen was, namelijk om de redenen «dat het onderzoek geen enkel bestanddeel aangebracht heeft er toe strekkende de duur van de vertraging bij het vertrek te bepalen, de duur en de reden van de onderbreking, reden welke haar een onwettig karakter zou kunnen toekennen».. en... «dat uit hetgeen voorafgaat, niet ten genoegen van recht voortspruit

dat Surahy de normale weg van het werk zou onderbroken hebben of tijdens deze weg een onderbreking zou gedaan hebben welke abnormaal en onwettelijk was en het risico verergerde», het bestreden vonnis de bewijslast onwettig omgekeerd heeft, door aanlegster deze op te leggen en aldus de in het middel bedoelde bepalingen geschonden heeft en in het bijzonder het artikel 1315 van het burgerlijk wetboek :

Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt dat het slachtoffer rond 18 uur opgehouden heeft te werken, op de werf waar het werkzaam was, dat het ongeval zich rond 19 uur 15 voorgedaan heeft, dat negen kilometers de werf van de plaats van het ongeval scheiden, dat dit zich voorgedaan heeft terwijl het slachtoffer een moto bereed en dat «het verslag van de ontleding... aan het slachtoffer 1,57 gr. alcohol voor 1000 gr. bloed erkent» ;

Overwegende dat het vonnis aanneemt dat er een leemte van ongeveer een uur is tussen het ogenblik van het ophouden van het werk en dit van het ongeval ;

Overwegende dat, wanneer een abnormale tijd verstreken is tussen het ophouden van het werk en het ogenblik van het ongeval, het op de partij eiseres in vergoeding is dat de verplichting rust te bewijzen dat deze abnormaliteit hetzij aan een geval van overmacht, hetzij aan een wettige oorzaak te wijten is ;

Overwegende dat, om te beslissen dat het ongeval op de weg naar of van het werk overkomen is, het vonnis namelijk hierop steunt «dat het onderzoek geen enkel bestanddeel aangebracht heeft er toe strekkende de duur van de vertraging bij het vertrek, de duur en de reden van de onderbreking te bepalen, reden die haar een onwettig karakter zou kunnen toekennen», er bijvoegende dat aanlegster, er zich toe beperkt, in feite, terwijl men tot veronderstellingen genoopt is reeds wat het vertrekuur betreft, een onwettige onderbreking af te leiden uit de omstandigheid dat zij zich in de onmogelijkheid bevindt nauwgezet het gebruik van de tijd door het slachtoffer tussen 18 en 19 uur 15 terug samen te stellen», en na erop gewezen te hebben dat het niet blijkt dat het slachtoffer zich in herbergen zou bedronken hebben, «dat uit hetgeen voorafgaat niet ten genoegen van recht voortspruit dat Surahy de normale weg van het werk zou onderbroken hebben of tijdens deze weg een onderbreking zou gedaan hebben welke abnormaal en onwettelijk was en het risico verergerde» ;

Overwegende dat, aldus, het bestreden vonnis onwettig de bewijslast omkeert door hem aanlegster op te leggen, aldus de in het middel aangeduide wetsbepalingen, in het bijzonder artikel 1315 van het Burgerlijk Wetboek, schendende ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Verbreekt het bestreden vonnis, behalve in zover het het beroep van aanlegster ontvangt ;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing zal gemaakt worden ;

Gezien de wet van 20 maart 1948, veroordeelt aanlegster tot de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg te Luik, in hoger beroep zetelende.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 21 september 1962.

Voorzitter : M. Somerhausen.
Raadsheren : M.M. Moureau en De Bock.
Substituut-auditeur-generaal : M. Coolen.
Advokaten : Mrs. Vander Elst en Cambier.

Handel en nijverheid. — Geneesmiddelen. — Administratieve akten. — Rechten van de verdediging.

1. De brief, waarbij de inspecteur-generaal der apotheken een firma vraagt een geneesmiddel uit de handel terug te trekken binnen de termijn van één maand voorzien in art. 21, K.B. 20 aug. 1955, heeft het karakter van een bericht en niet van een voor vernietiging vatbare administratieve beslissing.
2. De door art. 11, K.B. 20 aug. 1955, aan de houder van een vergunning tot invoer van geneesmiddelen opgelegde verplichting bestaat er niet in zelf de ontleding, waaruit de door de wet vereiste conformiteit moet blijken, te doen, maar wel enkel een produkt te koop te stellen nadat de conformiteit werd vastgesteld door een voorafgaande ontleding, verricht door die personen wier oordeel het K.B. als onafhankelijk bedoelt te beschouwen. Maar de houder van een vergunning mag zich niet op het attest van conformiteit beroepen, los van de uitslag van de ontledingen waarop die conformiteit noodzakelijk gegrond moet zijn.
3. Art. 20 van het K.B. van 20 aug. 1955, dat de Minister machtigt om de in art. 2 vermelde vergunning voor ten hoogste één maand te schorsen, stelt geen procedureregels. Geen wets- of verordeningsbepaling draagt aan de beheerders van een naamloze vennootschap het monopolie van de verdediging op; wanneer in dit geval de N.V. de tegenpartij heeft geantwoord op haar firmapapier, ondertekend ofwel door twee beheerders, ofwel door de industrie-apotheker, of nog door deze drie personen, kan deze tegenpartij de industrie-apotheker als gemachtigde vertegenwoordiger van de N.V. beschouwen en uitspraak doen, zonder schending van de rechten van de verdediging, na van zijn argumenten kennis genomen te hebben.

« Laboratoires Charles Delacre » N.V. t./
Belgische Staat

(Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin).

Arrest nr. 9583

Gezien het op 30 december 1960 ingediende verzoekschrift, waarbij de naamloze vennootschap « Laboratoires Charles Delacre » de nietigverklaring vordert :

1) van de beslissing neergelegd in een brief van 3 november 1960 van de inspecteur-generaal der apotheken Dumont, die beveelt de partij nr. 600201 van de specialiteit « Rennie Pastilles » binnen een maand uit de handel terug te trekken;

2) van de beslissing van 12 december 1960 van de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin, die voor vijftien dagen schorst de vergunning aan verzoekster verleend met toepassing van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955 betreffende de groothandel in geneesmiddelen, hun fabricage en hun bereiding in het groot;

Overwegende dat verzoekster vergunning heeft gekregen om met het oog op de verkoop in het groot in België, een in Nederland gefabriceerd geneesmiddel, genaamd « Rennie Pastilles », in te voeren; dat, krachtens

artikel 1 van het koninklijk besluit van 10 februari 1920 betreffende de verkoop van « apotheekspecialiteiten », de stoffen die bij de samenstelling van die specialiteiten worden gebruikt, vermeld moeten worden op een op de verpakking aangebracht etiket, en dat krachtens artikel 11 van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955 betreffende de groothandel in geneesmiddelen, hun fabricage en hun bereiding in het groot, de ingevoerde geneesmiddelen niet verkocht mogen worden vooraleer hun conformiteit met de wetten en reglementen op de geneesmiddelen na ontleding geattesteerd is hetzij door een erkend controle laboratorium, hetzij door een industrie-apotheker;

Overwegende dat het « Institut pharmaceutique de recherches et d'analyses » (I.F.R.A.), dat door de inspectiedienst der apotheken met controle was belast, op 10 oktober 1960 aan inspecteur-generaal Dumont een verslag van onderzoek heeft bezorgd, dat concludeerde dat het ontlede geneesmiddel « niet conform was wegens verlies van activiteit van de in de specialiteit verwerkte enzymen »; dat de inspecteur-generaal op 3 november 1960 aan verzoekster heeft geschreven : « Aangezien de partij nr. 600201 van de specialiteit „Rennie Pastilles” niet conform werd bevonden, zou ik U dan ook dank weten, ze binnen de » bij artikel 21 van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955 voorgeschreven termijn van één maand uit » de handel terug te trekken »; dat de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin, op 12 december 1960, op voorstel van de inspecteur-generaal een als volgt gestelde beslissing heeft genomen :

« Met overtreding van artikel 11 van het koninklijk » besluit van 20 augustus 1955 heeft U geneesmiddelen » waarvan de conformiteit niet door uw industrie- » apotheker was geattesteerd, ingevoerd en in de » handel gebracht. Overeenkomstig artikel 20 van het » zelfde besluit wordt beslist, uw vergunning nr. 659 » en haar vervolgen van 31-7-1959, 5-11-1959, 17-12- » 1959, 11-5-1960, 16-8-1960 en 14-10-1960, voor een » duur van vijftien dagen ingaande de dag van ont- » vangst van dit bericht, te schorsen »;

Eerste onderwerp van het verzoekschrift :

Overwegende dat de brief van 3 november 1960 door inspecteur-generaal Dumont aan verzoekster gestuurd, deze verzocht « ze (partij nr. 600201) binnen de bij » artikel 21 van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955 voorgeschreven termijn van één maand uit » de handel terug te trekken »; dat die brief het karakter van een bericht en niet van een voor vernietiging vatbare administratieve beslissing heeft; dat het beroep over dit onderwerp niet ontvankelijk is, krachtens artikel 9 van de wet van 13 december 1946 houdende instelling van een Raad van State;

Tweede onderwerp van het verzoekschrift :

Overwegende dat de beslissing van 12 december 1960 genomen is met toepassing van artikel 20, eerste lid, van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955, dat bepaalt dat de Minister de in artikel 2 bedoelde vergunning kan schorsen voor een termijn van ten hoogste één maand, indien aan een der bij de artikelen 3, 4, 10, 11 en 14, 6°, gestelde voorwaarden niet voldaan is; dat de bestreden beslissing ervan uitgaat dat het zoëven aangehaalde artikel 11 overtreden is;

Overwegende dat verzoekster betoogt, dat de verplichting om de conformiteit, na ontleding, te attesteren, hetzij op de industrie-apotheker, hetzij op een erkend laboratorium, en niet op de houder van de

invoervergunning rust; dat de houder van een invoer- of groothandelsvergunning generlei verplichting heeft, om de juistheid van de ontleding na te gaan; dat het enige mogelijke verwijt een kritiek zou zijn op de ontleding door de industrie-apotheker die door verzoekster is aangeworven en dat de beslissing die verzoekster een straf oplegt voor een overtreding welke zij niet heeft begaan, op overschrijding en afwending van macht berust;

Overwegende dat het juist is, dat de aan verzoekster opgelegde verplichting er niet in bestaat zelf de ontleding waaruit de door de wet vereiste conformiteit moet blijken te doen, maar wel een produkt alleen te koop te stellen nadat de conformiteit werd vastgesteld door een voorafgaande ontleding, verricht door die personen wier oordeel het koninklijk besluit als onafhankelijk bedoelt te beschouwen;

Overwegende echter dat op 22 november 1960 door de inspecteur der apotheken Van Herpe een verslag is opgemaakt; dat dit verslag steunt op een brief van 14 oktober 1960, waarin verzoekster verklaart, de uitslag van de tegen haar ingebrachte ontleding niet te betwisten; dat het verslag vaststelt, dat de industrie-apotheker deze conformiteit heeft geattesteerd, zonder dat hij beschikte «over alle waarborgen ten aanzien van de samenstelling, de stabiliteit van de enzymatische samenstelling...»; dat de Minister, na inzage van dit verslag en van het op 23 november door de inspecteur-generaal gedane voorstel, onder aanvoering dat artikel 11 van het besluit was overtreden, de vergunning welke hij aan verzoekster had verleend, voor de duur van vijftien dagen heeft geschorst;

Overwegende dat uit de verslagen van de ontledingen, door de aan de dienst van verzoekster verbonden industrie-apotheker verricht, niet blijkt, dat de papaine en de pancreatine geïdentificeerd zouden zijn, terwijl deze produkten op de verpakking waren aangegeven als deel uit te maken van de samenstelling van het geneesmiddel; dat de industrie apotheker nochtans de conformiteit ervan heeft geattesteerd; dat de houder van een vergunning zich niet op het attest van conformiteit mag beroepen, los van de uitslag van de ontledingen waarop die conformiteit noodzakelijk gegrond moet zijn; dat luidens artikel 13 van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955, de vergunninghouder verplicht is tien jaar ter beschikking van de apotheek-inspecteur een register *ad hoc* te bewaren waarin de industrie-apotheker, onder zijn handtekening, niet alleen de conclusies maar ook de bijzonderheden optekent «van de door hem gedane controle» bewerkingen en ontledingen » waarop zijn conclusies steunen;

Overwegende dat de tegenpartij, toen zij constateerde dat verzoekster een produkt in de handel had gebracht, terwijl de conformiteit van de samenstelling van dit produkt met de op de verpakking aangebrachte vermeldingen niet blijkt uit de uitslag van de ontledingen waarop dit attest moet steunen, toen zij uit deze gegevens afleidde dat verzoekster artikel 11 van het koninklijk besluit van 20 augustus 1955 had miskend, en toen zij op verzoekster de bij artikel 20 van dit besluit voorgeschreven strafmaatregelen toepaste, binnen de grenzen van haar beoordelingsbevoegdheid is gebleven; dat zij noch met overschrijding, noch met afwending van macht is opgetreden;

Overwegende dat verzoekster ten slotte betoogt, «dat de beslissing door machtsoverschrijding en door schending van substantiële of van op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen is aangetast, in zover zij is genomen met schending van de fundamen-

» tele rechten van de verdediging die zowel door » 's lands wet en als door internationale overeenkomsten worden bevestigd, zonder enig onderzoek of » voorafgaande kennisgeving betreffende het feit waar » van de beslissing uitgaat »;

Overwegende dat artikel 20 van het koninkl. besluit van 20 augustus 1955, hetwelk de Minister machtigt om de in artikel 2 vermelde vergunning voor ten hoogste één maand te schorsen, geen prodedureregeling stelt; dat verzoekster niet zegt welke substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vorm niet in acht zou zijn genomen; dat de tegenpartij de uitslag van de in een erkend laboratorium verrichte ontleding aan verzoekster heeft meegedeeld; dat verzoekster in antwoord op dit bericht, in een brief van 14 oktober 1960 die werd medeondertekend door haar industrie-apotheker, verklaard heeft zich bij het advies van de inspecteur der apotheken neer te leggen en dat zij op 20 oktober aan de tegenpartij de uitslag van de ontledingen van haar industrie-apotheker heeft bezorgd; dat de tegenpartij aan verzoekster op 3 november bij een ter post aangekende brief met bericht van ontvangst heeft laten weten, dat het produkt niet conform bevonden was en haar verzocht heeft het uit de handel terug te trekken; dat de industrie-apotheker op 22 november 1960 door inspecteur der apotheken Van Herpe is gehoord en geoordeeld heeft dat het ten laste gelegde feit buiten verhouding tot de voorzienene straf was; dat hij, dit keer alleen onder zijn handtekening, op 23 november 1960 zijn standpunt te kennen heeft gegeven;

Overwegende dat verzoekster een naamloze vennootschap is, die zich alleen kan verweren bij monde van een van haar organen; dat geen wets- of verordeningbepaling de beheerders het monopolie van de verdediging van een naamloze vennootschap opdraagt; dat verzoekster, in dit geval, de tegenpartij heeft geantwoord op haar firmapapier, ondertekend ofwel door twee beheerders, ofwel door de industrie-apotheker, of nog door deze drie personen; dat de tegenpartij, toen zij de industrie-apotheker als de gemachtigde tegenwoordiger van verzoekster beschouwde, en uitspraak deed na van zijn argumenten kennis te hebben genomen, de rechten van de verdediging niet heeft geschonden.

Besluit :

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e Kamer. — 30 november 1961.

Voorzitter : M. Van Mallegheem.

Raadsheren : M.M. Beeckman en Janssens.

Substituut procureur-generaal : M. Verhegge.

Advocaten : Mrs. Otte (Geraardsbergen) en Detroyer (Idegem).

Aanleg. — Vrederechter. — Vonnis houdende erkenning van bevoegdheid «*ratione summae*». — Beroep. — Rechtbank van eerste aanleg. — Beslissing waarbij de vrederechter onbevoegd verklaard wordt. — Uitspraak over de grond. — Art. 473, derde lid, W.B. Rv. — Geen evocatie. — Bijzondere wijze van aanhangig maken van het geding bij de rechtbank van eerste aanleg. — Gewone regelen van de aanleg toepasselijk.

Art. 473, derde lid, W.B. Rv., luidens hetwelk de recht-

bank van eerste aanleg, uitspraak doende in graad van hoger beroep, over de grond van de zaak beslist wanneer zij oordeelt dat het geschil onder haar bevoegdheid ressorteerde, regelt geen evocatie, maar voorziet een bijzondere wijze waarop een geding bij voormelde rechtbank aanhangig kan gemaakt worden. Dienvolgens, indien, op beroep tegen het vonnis van de vrederechter die zijn bevoegdheid «ratione summae» heeft erkend, de rechtbank van eerste aanleg integendeel van oordeel is dat, naar de waarde van de oorspronkelijke vordering, de vrederechter onbevoegd was, en, na deze onbevoegdheid te hebben vastgesteld, uitspraak doet over de grond van de oorspronkelijke eis, daar het geschil uiteraard onder haar bevoegdheid valt, wordt haar vonnis in eerste of in laatste aanleg gewezen naar de gewone regelen van de aanleg. Indien de waarde van het geschil het bedrag van 25.000 F overschrijdt, is het hoger beroep tegen laatstvermeld vonnis dan ook ontvankelijk.

De Spiegeleer en De Neve t/Van Daele en Bleyn.

Advies O.M.

I. Nopens hetgeen voorafgaat.

1) Bij akte van 12 november 1949, verleden vóór notaris Blommaert, te Idegem, kochten de echtgenoten De Spiegeleer-De Neve van de echtgenoten Bleyn-Van Daele voor de prijs van 85.000 F een woonhuis en afhankelijkheden, «op en met: 1 a. 40 ca. grond, staande en gelegen te Idegem, Dorp, aan de Ninove-weg, gekadastréerd, sectie A, nr 569d, palend noord de straat; oost Jozef Van der Cam-De Voster; zuid, en west de echtgenoten Bleyn-Van Daele (verkopers)».

In 1959, naar aanleiding van de betwisting omtrent een recht van doorgang, ontstond tussen partijen een geschil nopens het eigendomsrecht over een perceel grond, gekadastréerd, sectie A, nr 580c, zijnde een tuin met koer, palend noord de Ninovestraat, met een breedte van 9 meter, oost aan het eigendom der echtgenoten D'Herde-Roggeman met een diepte van 9,50 meter.

Verkopers, de echtgenoten Bleyn-Van Daele hielden voor, dat laatstvermeld perceel hun eigendom gebleven is en, samen met perceel nr 569d niet medeverkocht werd.

2) Daar verkopers weigerden een verbeterende notariële akte te doen opmaken, hebben kopers, de echtgenoten De Spiegeleer-De Neve, hun verkopers, ten slotte vóór de vrederechter van het kanton Gerardsbergen doen dagvaarden, ten einde te horen verklaren dat hoger bedoeld betwist perceel nr 580c, met een kadastrale oppervlakte van 1 a. 20 ca, begrepen werd in de koop-verkoop van 12 november 1949, en te horen bevelen dat partijen voor notaris Bloemmaert zouden dienen te verschijnen ten einde er een verbeterende akte te doen verlijden, en bij gebreke hieraan te voldoen te horen verklaren dat het uit te spreken vonnis als akte zou gelden.

3) In zijn inleidend dagvaardingsexploot vóór de vrederechter, hebben aanleggers hun eis, met het oog op de bevoegdheid en de aanleg geschat op meer dan 2000 en minder dan 10.000 F.

Doch in hun eerste besluiten vóór zelfde vrederechter, hebben verweerders de eis geschat op meer dan 10.000 F, er bovendien aan toevoegend, — wat thans in de procedure vóór het Hof van hoofdzakelijk belang is, — dat de vordering, naar hun oordeel, een waarde had van minstens 30.000 F, terwijl zij, des-

wege de onbevoegdheid «ratione materiae» van de vrederechter opwierpen.

4) Bij vonnis op tegenspraak van 25 mei 1959, oordeelde de vrederechter dat het betwist grondperceel, gelet op de geringe oppervlakte en de ligging er van, op zich zelf genomen niet als bouwgrond kan worden beschouwd, en dat, wat de innerlijke bouw-waarde die het perceel zou kunnen hebben, de waarde er van, in vergelijking met de prijs berekend bij verkoop van gronden in de nabijheid gelegen, nooit de 10.000 F kan benaderen. Dienvolgens, heeft de vrederechter zijn bevoegdheid om kennis te nemen van het geschil erkend, en, uitspraak doende over de grond van het geding, de oorspronkelijke eis van de echtgenoten De Spiegeleer-De Neve toegewezen.

5) Naar aanleiding van het tegen dit vonnis door oorspronkelijke verweerders, de echtgenoten Bleyn-Van Daele, ingesteld hoger beroep, heeft de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, bij vonnis op tegenspraak van 22 maart 1960, integendeel geoordeeld dat het betwiste grondperceel als bouwgrond moest worden aangezien, die voor appellanten de waarde van 10.000 F beslist overtrof, in acht genomen dat soortgelijke bouwgrond in de gemeente Idegem, bij openbare verkoop, aan ongeveer 150 F per m² verkocht werd, en verder dat dit perceel voor appellanten nog een hogere waarde heeft, omdat het verlies van dit perceel bijna alle waarde zou ontnemen aan een ten opzichte van de openbare weg nog dieper gelegen perceel nr. 580b, waarvan appellanten eveneens eigenaars zijn gebleven. De rechtbank heeft dan ook de vrederechter «ratione summae» onbevoegd verklaard.

Doch, daar het geschil uiteraard onder de bevoegdheid ressorteert van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, heeft deze rechtbank, na het hoger beroep ontvankelijk en gegrond en de vrederechter onbevoegd te hebben verklaard, verder, op grond van art. 473, al. 3 W.B. Rv. «de zaak tot zich getrokken» (aldus het vonnis), en uitspraak doende over de grond van de oorspronkelijke eis van geïntimeerden, deze als ongegrond afgewezen.

6) Tegen dit vonnis, hun betekend op 23 april 1960, zijn de echtgenoten De Spiegeleer-De Neve, binnen de wettelijke termijn en naar regelmatige vorm, in hoger beroep gekomen.

II. Wat de ontvankelijkheid van het hoger beroep betreft.

Bij zijn arrest van 24 februari 1949 (Pas. 1949 I. 164; Arresten Verbr. 1949, blz. 148; J.T. 1949, blz. 561 en de noot van Mster Ch. Van Roepinghen), heeft het Hof van Cassatie er op gewezen dat art. 13 der bevoegdheidswet van 15 maart 1932, ofschoon die bepaling art. 473 — W.B. Rv. betreffende de evocatie aanvult, en waarvan zij de derde alinea uitmaakt, geen eigenlijke evocatie heeft ingevoerd. Immers, in civielrechtelijke zaken, is evocatie altijd facultatief, terwijl, in het geval voorzien bij art. 473 al. 3 W.B. Rv. de rechter in tweede aanleg er toe verplicht is uitspraak te doen over de grond van het geschil.

Bovendien, terwijl de evocatie noodzakelijk veronderstelt dat de rechter, die de zaak tot zich trekt, uitspraak doet in laatste aanleg, zodat evocatie aldus afwijkt van de gewone regelen betreffende de aanleg, wijzen welintegendeel de voorbereidende werkzaamheden van de wet van 15 maart 1932 er op dat de wetgever de benaming van art. 13 aan art. 473 - W.B. Rv. als derde alinea heeft toegevoegd met het oog op een spoedige rechtsbedeling en een besparing van kos-

ten, en aldus een uitzondering heeft willen huldigen, niet aan de regelen van de aanleg, doch enkel aan die welke het aanhangig maken van het geding bij de rechter tot voorwerp hebben. Zie o.m. Pasinomie 1932, blz. 81, nr. 117 - Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Kamer, en blz. 82 - nr. 123, de verklaringen van verslaggever Sinzot; Braas, Prov. civ. B.II, nr. 1374; Van de Velde-Winant, « Plénitude de juridiction et droit d'évocation », J.T. 1949, blz. 65, nr. 10; A.P.R., Tw. Beroep in burg. zaken en in zaken van koophandel, nr. 619).

In zijn bovenvermeld arrest heeft het Hof van Cassatie dan ook beslist dat, in zodanig geval, de rechtbank van eerste aanleg, volgens de wettelijke regelen van de aanleg, uitspraak zal doen in eerste of in laatste aanleg, zoals door een arrest van uw Hof beslist werd (Gent, 9 februari 1955, R.W. 1955-1956, kol. 751). D.w.z., dat, bij gebrek aan een grond van wettelijke schatting, partijen de waarde van het geschil moeten hebben geschat op een bedrag hoger dan 25.000 F, indien de wet de schatting voorschrijft als voorwaarde vóór de ontvankelijkheid van het hoger beroep tegen het vonnis dat door de rechtbank van eerste aanleg in graad van beroep gewezen werd. (Zie A.P.R. Boden verbo - nr. 623, kleine tekst).

Deze schatting moet derhalve geschied zijn, onder het toezicht van de rechter, overeenkomstig de bepalingen van art. 33 der bevoegdheidswet, en onder voorbehoud van de sanctie bepaald bij art. 35 van zelfde wet, indien uit de feiten en stukken van de zaak duidelijk mocht blijken dat de partij een overdreven schatting heeft gedaan ten einde de wet, die het bedrag van de laatste aanleg bepaalt, te ontduiken.

In onderhavig geval, zijn de bij de wet vereiste voorwaarden om te beslissen dat de door oorspronkelijke verweerders vóór de vrederechter in hun eerste besluiten gedane schatting van de waarde van het geschil op minstens 30.000 F, klaarblijkend een bedrieglijk overdreven schatting is, in de zin bepaald bij art. 35 der bevoegdheidswet, naar ons oordeel, niet verenigd.

Niettemin, onder oogpunt van de bevoegdheid, « in casu » hetzij van de vrederechter, hetzij van de rechtbank van eerste aanleg, is deze schatting van oorspronkelijke verweerders niet onherroepelijk alleen de werkelijke waarde van de vordering dient in acht te worden genomen om de rechter te bepalen die er uiteindelijk toe bevoegd is er kennis van te nemen. (Zie R.P.D.B. - Tw. Compétence en matière civile et commerciale, nr. 1284 en de aldaar vermelde rechtspraak).

Bij onderzoek van de feitelijke gegevens van de zaak, meer bepaald niet enkel de ligging van het betwist perceel nr. 580c en zijn betrekkelijk geringe diepte (9.50 m.) maar hoofdzakelijk ook de vaststelling dat dit perceel, dat dichtbij het spoorwegstation aan een behouwd straat naalt op een breedte van 9 m., eigenlijk de voortzetting is van het perceel nr. 580b, waarvan geïntimeerden eigenaars zijn, alsook de prijs welke bouwgronden, gelegen te Idegem, in openbare verkoop in 1959 bereikten, kan redelijk worden aanvaard dat het betwist perceel als bouwgrond valt aan te merken, en dat, objectief en subjectief t.o.v. geïntimeerde, dit grondperceel een waarde kon hebben van meer dan 25.000 F.

Het wil ons dan voorkomen dat, ofschoon thans vóór het Hof geïntimeerden, voor de noodwendigheden van de zaak, zouden willen doen aannemen dat het betwiste perceel slechts een waarde zou hebben van

12.825 F, de door hen in hun eerste besluiten vóór de vrederechter gedane schatting van het geding op minstens 30.000 F, ook t.o.v. de bevoegdheid, aan een meer werkelijke waarde van de vordering beantwoordt en dat dienvolgens de rechtbank van eerste aanleg terecht de vrederechter onbevoegd heeft verklaard, en de zaak, op grond van art. 473, al. 3 W.B. Rv., ter kennisneming heeft aangehouden, terwijl, in verband met zelfde schatting, het door de rechtbank te Oudenaarde uitgesproken vonnis slechts in eerste aanleg gewezen werd.

Wij besluiten derhalve tot de ontvankelijkheid van het hoger beroep.

III. Het overige zonder belang...

(w.g.) J. Matthijs.

Arrest :

Gehoord de partijen in hun middelen en besluiten ; Gezien de stukken, om. in eensluitende uitgifte overgelegd, het vonnis tussen partijen op tegenspraak gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, eerste Kamer zetelende in burgerlijke zaken, de dato 22 maart 1960 ;

Overwegende dat het beroep tijdig en regelmatig naar de vorm werd ingesteld ;

Overwegende dat de geïntimeerde Van Daele, bijgestaan en gemachtigd door haar echtgenoot, de geïntimeerde Bleyne, op 12 november 1949 vóór Mter Blommaert, notaris te Idegem, verkocht aan de appellanten : « een woonhuis en afhankelijkheden, op en met : één are veertig centiaren grond, staande en gelegen te Idegem Dorp, aan de Ninoveweg, gekadastréerd, setie A nummer 569d, palende : noord de straat ; oost Jozef Van der Can-De Coster ; zuid en west de verkoopster ;

Overwegende dat appellanten vorhouden dat in deze verkoop begrepen is een perceel grond gekadastréerd onder nummer 580c met een grootte van één are twintig centiaren ;

Overwegende dat hun aanspraken werden ingewilligd door de vrederechter, terwijl de burgerlijke rechtbank de kantonrechter onbevoegd ratione summae verklaarde en zelfoordelend op grond van art. 473, derde lid, wetboek van Burgerlijke Rechtspleging de vordering afwees ;

Omtrent de ontvankelijkheid van het beroep :

Overwegende dat het te vergeefs is dat de geïntimeerden nu voorhouden, eensdeels dat geen beroep mogelijk is tegen een vonnis dat bij toepassing van art. 473, derde lid, W.B.A., werd geveld, en anderdeels dat de zaak niet beroepbaar is ratione summae ;

Overwegende dat artikel 473, derde lid, W.B.R., geen evocatie regelt maar een bijzondere wijze voorziet waarop een geding aanhangig kan gemaakt worden bij de burgerlijke rechtbank ; dat het vonnis in eerste of laatste aanleg wordt geveld naar de gewone regelen van de aanleg (A.P.R., tw. Beroep in burgerlijke zaken, nr. 623) ;

Overwegende dat de geïntimeerden reeds in hun eerste besluiten voor de Vrederechter hadden beweerd dat het onderwerkelijk onroerend goed een waarde had van minstens 30.000 F ;

dat de akte waardoor ze beroep hadden ingesteld tegen het vonnis van de vrederechter, vermeldt dat het beroep is « gesteund op de middelen aangehaald in eerste aanleg » ;

dat eindelijk vóór de rechtbank te Oudenaarde de

huidige geïntimeerden, toen appellanten, in hun eerste besluiten lieten gelden: «Dat dit perceel een grote bouwwaarde heeft, welke men aldaar zeker raamt op 7.000 F per roede, of 28.000 F waarde van dit perceel»;

dat voor de schatting geen bijzondere bewoordingen zijn voorgeschreven en het volstaat dat zonder twijfel blijkt welke waarde de partijen aan het geschil hebben toegekend (o.c. nr 86);

Overwegende dat de schatting op méér dan 25 000 F niet klaarblijkelijk overdreven is; dat de partijen toch beurtelings, de ene vóór de burgerlijke rechtbank, de andere vóór het Hof, deze waarde hebben bepaald; dat voor de geïntimeerden ook de waarde van nog een ander vermogensbestanddeel op het spel staat, nu hun eigendom, gekadastraerd onder nummer 580b, heel wat van zijn waarde zou inboeten moest het onderwerpelijk perceel 580c dat tussen de openbare weg en het eigendom nummer 580b ligt, aan de appellanten toebehoren;

Overwegende dat het beroep derhalve ontvankelijk is:

2. Omtrent de grond:

Zonder belang...

Op deze gronden,

Het Hof,

Gelet op het art. 24 van de wet van 15 juni 1935, Gehoord in openbare terechtzitting het eensluidend advies van de heer Matthijs, advocaat-generaal;

Alle andere conclusiën als ongegrond van de hand wijzend,

Verklaart het beroep ontvankelijk, doch ongegrond, en bevestigt het aangevochten vonnis in al zijn beschikkingen;

Veroordeelt de appellanten tot de kosten van de aanleg;

Beveelt de afscheiding der kosten ten behoeve van Mter Cruyt, pleitbezorger die ter terechtzitting bevestigde de voorschotten te hebben gedaan.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

1e Kamer. — 18 mei 1962.

Voorzitter: M. Wildiers.

Rechts: M.M. Massa en Hernould.

Advocaat: Mrs. Speyer, M. Vaes en Dierckxens.

1. Vordering van de benadeelde derde tegen de verzekeraar van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid. — Strekking van art. 20, 9° van de wet op de voorrechten en hypotheek.
2. Aansprakelijkheid van de geneesheer. — In acht te nemen beginselen als leidraad bij de beoordeling ervan.
3. Aansprakelijkheid van het personeel van ziekenhuizen. — Uitvoering van de voorschriften van de behandelende geneesheer.
4. Schade. — Moet in concreto worden beoordeeld.

1. Art. 20, 9° van de wet op de voorrechten en hypotheek bepaalt, dat de uit een ongeval ontstane schuld vordering ten bate van een door dat ongeval benadeelde derde of diens rechthebbenden bevoorrecht zijn op de vergoeding, die de verzekeraar van de burgerlijke aansprakelijkheid verschuldigd is op grond van de verzekeringsovereenkomst en dat geen

betaling aan de verzekerde bevrijdt, zolang de bevoorrechte schuldeisers niet schadeloos zijn gesteld. Uit deze wetsbepaling wordt afgeleid, dat de benadeelde derde niet over een rechtstreekse actie tegen de verzekeraar van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid beschikt maar wel over een zgn. afhankelijk rechtstreekse actie in der voege, dat de benadeelde derde gelijktijdig eensdeels de verzekerde zal mogen doen dagvaarden tot vaststelling van zijn verantwoordelijkheid en het bedrag der door hem verschuldigde vergoeding en anderdeels de verzekeraar om te horen beslissen, dat het vonnis zal worden uitgevoerd op het tegood van de verzekerde bij de verzekeraar, nl. op de verzekeringsvergoeding en dat de verzekeraar te zijner bevrijding tegenover de verzekerde slechts de vergoedingen in handen van de derde benadeelde zal mogen betalen.

Het exploit, waarbij de veroordeling van de verzekeraar «in zijn hoedanigheid van verzekeraar» wordt gevorderd voldoet aan het vereiste voor een normale toepassing van art. 20, 9° van de wet op de voorrechten en hypotheek.

2. Bij de beoordeling van de geneeskundige aansprakelijkheid moeten de navolgende beginselen als leidraad gelden:

— de aansprakelijkheid van de geneesheer is van kontraktuele aard; de door hem aangegane verplichting is er een van middel, niet van resultaat; hij verbindt zich in overeenstemming met de gegevens van de huidige medische wetenschap en informatie zijn patiënt op nauwgezette en «verlichte» wijze te zullen verzorgen;

— het gaat niet op bij elke fase van een geneeskundige behandeling welbepaalde methodes of werkwijzen niet alleen als de beste maar bovendien als exclusief aangewezen te bestempelen; een dergelijke opvatting houdt geen rekening a) met de mogelijkheid om op wetenschappelijk gebied tegenstrijdige en nochtans verdedigbare standpunten in te nemen, terwijl het aan de rechter niet behoort keuze te doen tussen de ene of de andere wetenschappelijk aanvaardbare methode, b) met de onmogelijkheid voor iedere practicus om de beste te zijn.

— het niet mogelijk is, dat een plattelandsdokter zou beschikken over dezelfde faciliteiten als de stads-geneesheer terwijl deze zich ten overstaan van de universiteitsprofessoren in hun universitaire klinieken in een gelijkaardige positie bevindt ofschoon door de uitbreiding van de wetenschappelijke informatie dit verschil schijnt te zullen verdwijnen.

— de vooruitgang van de wetenschap en haar praktische toepassingen van land tot land verschillen.

— de rechtbank zich tot deskundigen moet wenden voor de beoordeling van de ontwikkeling van de medische wetenschap op een bepaald ogenblik; op technisch gebied kan zij tegenover hen geen partij kiezen; van de besluiten van de deskundigen kan zij evenwel afwijken wanneer rationele of morele appreciaties uit een kwestie van geneeskundige wetenschap moeten afgeleid worden.

Over de door de Rechtbank in de onderhavige zaak toegepaste beginselen en bewezen geachte aansprakelijkheid van de geneesheer ter zake van post-operatieve zorgen: zie nader het vonnis.

3. Het personeel van een ziekenhuis moet de voorschriften van de behandelende geneesheer uitvoeren, tenzij deze voorschriften duidelijk als nadelig voor de zieke voorkomen.
4. De schade moet in concreto worden beoordeeld d.w.z. het verband fout-schade moet in de werkelijkheid worden vastgesteld zonder te onderzoeken wat er

Overwegende dat de eis tegenover derde en vierde verweerster derhalve ontvankelijk is;

Ten gronde :

Overwegende dat, voorafgaandelijk aan de bespreking van het deskundig verslag en van de opmerkingen van partijen, het past te herinneren aan bepaalde beginselen welke als leidraad moeten gelden bij de beoordeling van de geneeskundige verantwoordelijkheid;

— dat de verantwoordelijkheid van de geneesheer van contractuele aard is; dat de opgenomen verplichting er een is van middel (moyen), niet van resultaat; dat de geneesheer zich hierbij, volgens de klassiek geworden uitdrukking, verbindt aan zijn patiënt zorgen te verstrekken die verlicht (éclairés) zijn, nauwgezet en overeenstemmend met de gegevens van de actuele wetenschap en van de medische informatie; (zie o.m. Hof van Beroep Luik, 13-4-1961, J.T. 1962, blz. 62);

— dat het niet opgaat, bij elke fase van een geneeskundige behandeling, welbepaalde methodes of werkwijzen niet alleen als de beste voorop te zetten, maar deze bovendien als de enig aangewezen te bestempelen; dat dergelijke redenering geen rekening houdt met de mogelijkheid om op wetenschappelijk gebied tegenstrijdige en nochtans verdedigbare standpunten in te nemen, terwijl het niet aan de Rechtbank behoort keuze te doen van de ene, dan wel van de andere wetenschappelijk aanvaardbare methode; dat deze redeneringswijze ook geen rekening houdt met de onmogelijkheid voor ieder practicus om de beste te zijn, wat als gevolg zou hebben — indien men als criterium de uitmuntende neemt — dat de minder begaafde of de minder bekwame zich zou moeten onthouden van iedere activiteit, daar hij het risico loopt, bij vergelijking met degene die uitmunt, niet bevoegd bevonden te worden;

— dat het niet mogelijk is dat een plattelandsdokter zou beschikken over dezelfde faciliteiten als de stadsgeneesheer; dat, — alhoewel moet gezeed worden dat, gelet op de uitbreiding van de wetenschappelijke informatie, deze differentiëring neiging vertoont tot verdwijning — laatstgenoemde zich in dezelfde toestand bevindt ten overstaan van de universiteits-professoren in hun universitaire klinieken;

— dat de vooruitgang van de wetenschap en haar praktische toepassingen van land tot land verschillen, wat insgelijks in aanmerking komt bij de beoordeling van fouten of tekortkomingen van een geneesheer; dat deze verschillende beschouwingen trouwens — in de raming van de verantwoordelijkheid — geleid hebben tot de aanvaarding van het begrip van « bonus paterfamilias » als vergelijkingspunt, en van de « culpa levis in abstracto » als criterium van fout (Rijkmans, Les Droits et les Obligations des Médecins, nr. 434);

— dat eindelijk, wanneer het gaat over de beoordeling van de ontwikkeling der geneeskundige wetenschap op een bepaald ogenblik, de Rechtbank zich moet wenden tot deskundigen; dat zij op technisch gebied tegen hen geen partij zou kunnen kiezen; dat zij nochtans kan afwijken van de besluiten van de deskundigen wanneer uit een bepaald punt van geneeskunde er rationele of morele appreciaties moeten afgeleid worden (zie Savatier-Auby, « Traité de Droit médical, nrs. 264 in fine en 315 »);

Overwegende dat aanleggers, buiten de door de deskundigen weerhouden tekortkomingen, aan eerste verweerder een reeks fouten verwijten welke echter niet

bewezen zijn of waarvan het oorzakelijk verband met de schade niet vaststaat;

Overwegende dat aanleggers aldus in twijfel trekken dat Engeland Robert zou aangetast geweest zijn door de meniscusletsels waarvoor eerste verweerder heelkundig ingegrepen heeft;

Overwegende dat deze aantijging niet aan de deskundigen werd onderworpen en door aanleggers zelf niet werd vooropgezet vóór de dagvaarding van 22 november 1961;

Overwegende dat, gelet op de beschrijvingen van de symptomen zoals door eerste verweerder gedaan en door aanleggers niet tegengesproken, de aanwezigheid van meniscusletsels kan aangenomen worden; dat eerste verweerder in zijn uiteenzetting aan de experten verklaart dat bij de operatie een scheur van de rechter-meniscus tibialis werd vastgesteld en links chronische sclerose-letsels met nodulaire verdikkingen werden gevonden; dat de experten zeker geen aanduidingen in tegenovergestelde zin hebben gevonden, hetgeen zij zoniet blijkbaar hadden doen opmerken; dat ten slotte eerste verweerder thans in de volstrekte onmogelijkheid verkeert de meniscusletsels te bewijzen, evenals aanleggers het tegenovergestelde niet kunnen bewijzen;

Overwegende dat de curatieve middelen door aanleggers geprezen, volgens de auteurs zelf die zij aanhalen, niet doeltreffend zijn indien de toestand zich voordoet zoals eerste verweerder het heeft verklaard (zie Merle d'Aubigné, Les Traumatismes anciens, blz. 273; Boehler, Technique du traitement des fractures, blz. 1239, 3°);

Overwegende dat aanleggers tevergeefs tegen eerste verweerder laten gelden dat hij zijn patiënt slechts tweemaal zou gezien hebben vóór de operatie in verband met deze laatste; dat het zeer aannemelijk is dat Robert Engeland ter gelegenheid van andere bezoeken aan de dokter zich reeds vroeger bekloeg over pijn in de knieën en dat dan het probleem reeds werd onderzocht;

Dat aanleggers aanhalen dat bilaterale traumatische meniscusletsels buitengewoon zeldzaam zijn; dat hierbij aan eerste verweerder wordt verweten de meest elementaire wetenschappelijke voorzorgsmaatregelen te hebben verwaarloosd om zijn diagnose te stellen;

Overwegende dat de noodzakelijkheid een confrater in consult te roepen of andere zogenaamde voorzorgsmaatregelen te nemen afhangt van het feit of eerste verweerder een redelijke twijfel kon of moest hebben nopens zijn diagnostiek, hetgeen hier niet vaststaat (zie Savatier-Auby, Traité de Droit médical, nr. 267);

Overwegende dat de labo-onderzoeken volgens de gerechtelijke deskundigen, hoewel wenselijk voor gelijk welke heelkundige ingreep, bij kinderen of adolescenten niet van zo groot belang zijn, vooral wanneer de behandelende geneesheer de patiënt al lang kent (verslag blz. 19);

Dat de deskundigen daarbij verklaren dat de post-operatieve evolutie duidelijk bewezen heeft dat de patiënt over zeer goede organische verweermogelijkheden beschikte en dat het laboratorium dit eenvoudig voorafgaandelijk zou bevestigd hebben;

Overwegende dat trouwens partijen en de deskundigen het eens zijn dat de huidige letsels het gevolg zijn van een besmetting in de poretiaewonden, en dat deze besmetting ontstond tijdens het heelkundig ingrijpen;

Overwegende dat het aantal voorafgaandelijke onderzoeken van de patiënt het gebrek aan pre-operatoire geneeskundig consult, aan radiographie of

arthrographie, aan voorafgaande labo-onderzoeken en aan ontleding van bloed en urine, derhalve geen oorzakelijk verband met de schade kunnen vertonen;

Overwegende dat de besmetting ook haar oorzaak niet vond in het feit zelf dat de ingreep gelijktijdig op beide knieën werd uitgevoerd; dat dit feit enkel van aard kan zijn om de bepaling van de omvang van de schade en haar vergoeding te beïnvloeden; dat het gebeurlijk gebrek aan toestemming door de ouders van Robert Engelanders voor deze gelijktijdige ingreep, uitsluitend de identificatie van de aansprakelijke persoon voor de verhoudingsgewijs zwaardere schade raakt; dat eerste verweerder geenszins poogt de verantwoordelijkheid op dit gebied op de ouders van Robert Engelanders af te wentelen;

A. Overwegende dat, wat betreft de fouten door de gerechtelijke experten ten laste van eerste verweerder gelegd, aanleggers in de eerste plaats niet langer aandringen nopens een fout in de operatieve insnede; dat de deskundigen de techniek van de meniscectomie door eerste verweerder toegepast als een der meest klassieke methodes beoordelen waaraan op heden vele chirurgen getrouw zijn gebleven;

Dat de operatie nochtans aanleiding gaf tot een ontwikkeling, een acute purulente arthrititis van de beide kniegewrichten die als gevolg had de destructie van de gewrichts-kraakbeenderen welke leidde tot de uiteindelijke synostotische verbinding van de epifyse uitendelen;

Overwegende dat, zoals reeds gezegd, volgens de experten — en dit wordt door niemand tegengesproken — de septische inoculatie tijdens de operatie gebeurde;

Overwegende dat onmiddellijk na de operatie de verschijnselen voorkwamen welke zelfs voor een leek de infectie lieten veronderstellen, infectie die als het grootste gevaar wordt beschouwd in gelijkaardige gevallen, omdat ze de osteomyelitis doet vrezen; dat het gevaar des te groter was in casu omdat eerste verweerder de verantwoordelijkheid had genomen beide kniegewrichten gelijktijdig te opereren;

Overwegende dat in deze omstandigheden het toedienen van antibiotica — zoals hoger in de uiteenzetting der feiten beschreven — waarvan het activiteits-spectrum (invloed) op de infecterende kiemsoort (die niet eens vereenzelvigd werd), niet werd onderzocht, zeer onvoorzichtig voorkomt; dat hierbij nog dient gezegd te worden dat, zoals de experten het verklaren, algemeen toegediende antibiotica die via de bloedbaan een infectiehaard moeten beïnvloeden zeer weinig actief zijn in de gewrichtsholte, zodat het passend antibioticum lokaal had moeten toegediend worden; dat de deskundigen verklaren dat dit tijdens de interventie mag gebeuren maar absoluut aangewezen is bij het eerste teken van een aanvangende infectie;

Overwegende dat het opzoeken van het passend antibioticum doelmatig kan geschieden bij middel van een labo-onderzoek, antibiogram genaamd;

Overwegende dat door de experten wordt verklaard dat, bij het minste vermoeden van gewrichtsinfectie moet overgegaan worden tot een gewrichtspunctie; dat het verdachte vocht naar de bacterioloog moet gaan voor onderzoek, cultuur en antibiogram;

Overwegende dat de deskundigen erbij voegen dat, in afwachting van het resultaat van een antibiogram een breed spectrum antibioticum intra-articulair moet ingespoten worden met een algemene perorale of parenterale antibiotherapie;

Overwegende dat over deze gegevens, bijna letterlijk overgenomen uit het verslag van de experten (blz. 21, 22 en 23) dient gezegd dat ze overeenstemmen met

hun respectievelijke universiteitsleergangen; dat de theoretische gegevens waarheen ze refereren, volgens hun verklaring, algemeen aanvaard worden in alle chirurgische en orthopedische centra; dat deze professoren uitleggen dat de onderzoeken door eerste verweerder uitgevoerd om de verwekker te identificeren (draagglaasje, haemoculturen) meestal onvoldoende inlichtingen verstrekken;

Overwegende dat eerste verweerder nochtans het gevaar de eerste dagen na de operatie moest inzien door het feit van de aanhoudende koorts en de pijn in de knieën; dat zijn aandacht en zijn ongerustheid nog meer moesten opgewekt worden na acht dagen, wanneer hij, naar eigen verklaring, troebel vocht uit de wonden zag komen; dat opmerkelijk is dat, op 12 augustus de verwekker der infectie niet opgespoord was wanneer de operatie dagtekende van 6 juli;

Overwegende dat de zgn. methode van Willems, die volgens eerste verweerder door hem, «vermenselijkt», werd toegepast, hoewel zeer verdienstelijk op een zeker tijdstip, volgens de experten, die de rechtbank op dit punt moet volgen, behoort tot het verleden (blz. 24 verslag); dat de massage volgens de voorgebrachte geneeskundige literatuur zeker niet gunstig moet geweest zijn; dat hetzelfde dient gezegd te worden betreffende de loopoefeningen, welke eerste verweerder ten andere ontkent;

Overwegende dat de deskundigen de postoperatieve zorgen insufficient achten; dat de ontwikkeling van arthrititis purulenta niet actief noch precies genoeg bekampt werd volgens de standaardregels van de moderne therapie (blz. 24 verslag);

Overwegende dat eerste verweerder tevergeefs laat gelden dat zekere Universiteitsprofessoren niet de mening delen van de gerechtelijke experten; dat de studie van hun leergangen het tegenovergestelde bewijst (voorbeeld: Prof. Mulier);

Overwegende dat gelet op de wetenschappelijke inlichtingen welke de rechtbank werden verstrekt, de werkwijze van eerste verweerder in de behandeling van de purulente arthrititis niet kan beschouwd worden als een wetenschappelijke missing, maar wel als de verwaarlozing van een doeltreffende methode, die reeds in het openbaar domein was en waarvan eerste verweerder moet toegeven dat hij ze kende (zijn eigen nota in fine); dat de fout erin bestaat geen gebruik te hebben gemaakt van de gegevens van de wetenschap in haar huidige staat (Rijckmans opus cit. n° 436) meer bijzonder wanneer een dreigend gevaar bestond van blijvend letsel; dat het de rechtbank voorkomt dat geen uitzonderlijke wetenschappelijke kennis van professoren noodzakelijk zijn om te weten dat de hier voor aangeduide behandeling zich ter zake opdrong en dat het niet-opsporen van de kiemverwekker en toedienen van het gepaste antibioticum in de gewrichtsholten in de omstandigheden van de zaak moet beschouwd worden als een fout die de verantwoordelijkheid van eerste verweerder met zich sleept (zie cursus aan verpleegsters bij het Hoger Instituut voor verpleegkunde blz. 17);

Overwegende dat eerste verweerder het geval van Dr. E. te Brussel te zijner ontlasting inroept; dat dit geval op een zeker aantal punten verschilt van huidige zaak en o.m. de datum: 1952 (1959) de aard: open beenbreuk (chirurgisch ingrijpen) de symptomen: afwezigheid van koorts of zeer lage koorts (onmiddellijke en aanhoudende tamelijk hoge koorts); wijze van toedienen van de antibiotica komt niet ter sprake (noodzakelijkheid de antibiotica in de gewrichtsholten toe te dienen);

Dat de argumentatie geput uit dit verslag niet van aard is de overtuiging van de rechtbank te wijzigen,

zou kunnen gebeurd zijn, indien de bewezen geachte fouten niet zouden zijn begaan.

Engelander en Cs. t/ Dr. L., V.z.w.D. Gasthuisczusters van Antwerpen, de N.V. Antwerpse verzekeringsmaatschappij Securitas en de N.V. Verzekeringsmaatschappij De Vaderlandse.

Feiten :

Overwegende dat in de verdere behandeling der zaak, de aanduiding der partijen zal geschieden zoals in hoofding der zaak A.R. N° 83.110;

Overwegende dat eerste verweerder, huisdokter van de familie Engelder, op 6 juli 1959 in het Sint-Camillugasthuis te Antwerpen overging tot een heilkundige behandeling op Robert Engelder, meer bepaaldelijk tot een meniscectomie aan beide knieën; dat, naar de beschrijving van de gevolgen van deze operatie door eerste verweerder, Robert Engelder dezelfde avond kortsichtig werd en pijn had aan de knieën; dat hem gedurende drie dagen acticeiline werd toegediend en nadien penicilline; dat de derde dag, volgens Dr. L. geen vocht uit de wonden kwam; dat, daar de koorts niet daalde, de achtste dag streptomycine werd bijgevoegd; dat alsdan een weinig troebel vocht uit de wonden was gekomen; dat kort nadien een weinig seroëterachtig vocht uit de wonden kwam; dat dan terramycine aan patient werd toegediend; dat nadien physiologische serum werd ingespoten en er twee of driemaal bloedtransfusie plaats greep dat een « frot-tis » zonder gevolg bleef, en men beroep deed op haemocultuur die insgelijks zonder gevolg bleef; dat alsdan een nieuw antibioticum werd verstrekt, namelijk — kanamytrex —; dat lichte massage werd uitgeoefend boven aan de dijen; dat Robert Engelder op 13 augustus 1959 zonder voorafgaande verwittiging, het Sint-Camillugasthuis verliet; dat hij naar Den Haag werd overgebracht;

Overwegende dat Dr. W., chirurg te Den Haag, de toestand van Robert Engelder, beschrijft als zijnde zeer ernstig, patient zeer ziek zijnde en beiderzijds de operatiewonden van de knieën geïnfecteerd met fistels en vieze granulaties; dat hij beweert osteomyelitis van beide kniegewrichten te hebben vastgesteld; dat de operatiewonden onder narcose werden geëxploreerd en pus werd opgevangen voor onderzoek; dat hieruit bleek dat de aanwezige microbe de staphylococcus aureus haemolyticus was, uitsluitend gevoelig voor chloromycetine en erythromycine; dat, met behandeling door rust en globenicol de patient stilaan tot beterschap kwam, maar met twee stijve kniegewrichten behept bleef;

Overwegende dat op verzoek van aanleggers, door de heer Voorzitter dezer rechtbank, zetelend in Kortegeding, op 26 februari 1960 (met vervanging van een der experten op 22 maart 1960) drie hoogleraren als deskundigen werden aangesteld ten einde de oorzaken en redenen te beschrijven van de onttaarding der heilkundige bewerking in juli 1959 uitgevoerd aan de twee benen van Engelder Robert, te zeggen of deze operatie volgens de regelen van de kunst en van de kunde werd uitgevoerd, of er door eerste en tweede verweerder gepaste, goede en voldoende zorgen werden gegeven met daarbij de nodige zindelijkheid; de evolutie van de gezondheid en de letsels van de patient tot op de dag van de expertise te beschrijven; zijn tijdelijke en gedeeltelijke werkonbekwaamheid en/of fysieke vermindering te beschrijven; de vooruitzichten en de prognose voor de toekomst te beschrijven; alsook

de therapie en middelen die zouden moeten aangewend worden en die hadden moeten aangewend worden; zich uit te laten betreffende de pijnen en smarten in het verleden, op heden en in de toekomst, daarin begrepen het beschrijven van de esthetische schade...;

Overwegende dat aan deze opdracht gevolg werd gegeven door de heren experten Dr. P. Lacroix, hoogleraar aan de Universiteit te Leuven, Dr. P. De Moor, hoogleraar aan de Universiteit te Brussel en Dr. P. Vanderlinden, hoogleraar aan de Universiteit te Gent, die hun verslag neerlegden op 23 januari 1961;

Overwegende dat deze deskundigen besluiten op de :

1° vraag : De onttaarding van de heilkundige bewerking, uitgevoerd op de twee knieën van de heer Robert Engelder, werd veroorzaakt door een peroperatorie infectie met staphylococci : dientengevolge ontstond een totale destructie van het epifysaire kraakbeenweefsel en secundair, een beenderige verbinding (synostose) tussen het distale uiteinde van de femur en het proximale einde van de tibia.

2° vraag : Blijkbaar werd de operatie volgens de regels van de kunst en van de kunde uitgevoerd en dit met de onontbeerlijke voorzichtigheidsmaatregelen. De postoperatorie zorgen daarentegen, spijs de volle toewijding van de behandelende geneesheer zijn insufficient geweest : de verwikkeling van arthritis purulenta werd niet actief noch precies genoeg bekampt volgens de standaardregels van de moderne therapie. Deze betrekkelijke tekortkoming in de toepassing van een degelijke therapie, had nadelige gevolgen in verband met het ontstaan van de huidige sekwellen.

3° vraag : a) Voor wat betreft... Dokter L. achten de experten dat hij zeer toegewijde zorgen aan zijn patient heeft verleend, maar de onvolledigheid van zijn therapie schadelijke gevolgen heeft gehad. b) Voor wat betreft de V.Z.W.D. Gasthuisczusters van Antwerpen, bestaat geen enkel getuigenis dat zou toelaten enig verwijt te maken in verband met de degelijkheid van de toegepaste zorgen.

4° vraag : De evolutie van de ziekte en van de letsels kan schematisch in vier perioden ingedeeld worden : a) eerste periode van acute arthritis met hevige onophoudende pijnen, hyperthermie en progressieferval van de algemene toestand gaande van 6 juli tot 13 augustus 1959;

b) tweede periode, gaande van 13 augustus tot 22 december 1959, waarin progressieve beterschap optreedt dank zij de toepassing van een meer specifieke antibiotische therapie. De pijnklachten worden nu minder hevig, verdwijnen in rusttoestand om slechts op te komen bij de eerste loopoefeningen. De algemene toestand verbetert ook langzaam;

c) derde periode, beginnende einde december, gedurende dewelke de patient het rechtstaan op de voeten en het lopen opnieuw aanleert : deze readaptatie wordt sterk bemoeilijkt door belangrijke rest-stijfheid van de spronggewrichten. Maandenlang blijft de patient onbeholpen en volledig afhankelijk van de constante medewerking van een derde;

d) vierde periode : deze vangt aan rond de tijd van de expertise. De patient wordt iets meer onafhankelijk in zijn verplaatsingsmogelijkheden. Hij is thans in staat zonder hulp van een ander persoon zichzelf op een effen bodem te verplaatsen, vooral binnenshuis. Buiten integendeel, moet hij nog steeds door een hulp-persoon vergezeld worden. De mars blijft nog steeds zeer moeilijk tengevolge van de resterende

» de stijfheid van de spronggewrichten, bijzonder rechts.
 » Hij wordt zeer sterk vermoeid bij het afleggen van
 » slechts korte afstanden.

Vijfde, zesde en zevende vraag : kunnen tegelijk af-
 » gehandeld worden : heden is het absoluut onmogelijk
 » het geval te consolideren. De beenderige ankylose van
 » de beide kniegewrichten is blijkbaar definitief. Ten
 » huidige dage blijven de operaties, voorgesteld om
 » aan een dergelijk gebrek te verhelpen, tamelijk inse-
 » cuur in haar gevolgen en geven geen volledige ga-
 » rantie. Derhalve mogen ze slechts onder voorbehoud
 » aangeraden worden. Practisch gesproken bestaat er
 » voor dit probleem geen volledig bevredigende oplos-
 » sing. In ieder geval moet nog ten minste een vol jaar
 » verlopen voor dat men enige correctuur zou proberen
 » op de vastgegroeide gewrichten. Wellicht zullen in
 » een nabije toekomst nieuwe technieken uitgevonden
 » worden die een bevredigende remobilisatie van de
 » ankylosische gewrichten zullen toelaten, maar niets
 » kan, in dit verband, ten huidige dage met voldoende
 » zekerheid voorspeld worden. We moeten daarenboven
 » nog een vol jaar wachten vooraleer ons te kunnen
 » uitspreken over de graad van de toekomstige onbe-
 » kwaamheid, veroorzaakt door de gedeeltelijke stijf-
 » heid van de spronggewrichten. Hier zijn onze progno-
 » stische vooruitzichten veel gunstiger en mogen we
 » verhopend dat, dank zij een progressieve beterschap,
 » de patient binnen afzienbare tijd met veel minder
 » moeite zich zal kunnen verplaatsen.

» »;

Overwegende dat niet betwist wordt dat derde en vierde verweerster de respectievelijke verzekeraars zijn van eerste en tweede verweerder ;

Voorwerp van de eis en ontvankelijkheid van de eis tegenover derde en vierde verweerster :

Overwegende dat de dagvaarding van 15 september 1961 ertoe strekt eerste en tweede verweerder verantwoordelijk te horen verklaren voor de gevolgen van de heilkundige operatie welke plaats greep in het Sint-Camillusgasthuis te Antwerpen op 6 juli 1959; dat de eis gesteund is op een reeks tekortkomingen en fouten die aan verweerders worden verweten;

Overwegende dat in de dagvaarding van 22 november 1961 dezelfde eis wordt gesteld tegen eerste verweerder, doch met bijkomende beweegredenen;

Overwegende dat het duidelijk is dat de zaken ingeschreven onder nummers 83.110 en 84.042 van de Algemene rol verknocht zijn en in het belang ener goede rechtsbedeling dienen samengevoegd te worden;

Overwegende dat samen met de geneesheer Dr. Luytens in zake A.R. N° 83.110 en 84.042 en met de « Gasthuizusters van Antwerpen » in zake A.R. N° 83.110, aanleggers hun respectievelijke verzekeringsmaatschappijen, derde en vierde verweerster, hebben gedagvaard;

Overwegende dat de ontvankelijkheid van deze laatste eisen wordt betwist;

Overwegende dat aanleggers in het beschikkend gedeelte van hun dagvaarding en van hun besluiten vragen dat derde en vierde verweersters zouden veroordeeld worden tot het betalen aan de verzoekers van alle sommen, waartoe hun respectievelijke verzekeren door de Rechtbank zullen veroordeeld worden, dit in hun hoedanigheid van verzekeraars;

Overwegende dat derde verweerster opwerpt dat het feit dat zij de burgerlijke verantwoordelijkheid van eerste verweerder zou dekken, geen juridisch en rechtstreeks verhaal in hoofde van een derde verrechtvaardigt; terwijl vierde verweerster laat gelden

dat de derde benadeelde inzake gemeen verzekeringsrecht geen rechtstreekse aktie lastens de verzekeraar bezit en dat hij slechts gebeurlijk de aktie bezit op grond van art. 1166 B.W., met inachtneming van het voorrecht hem gewaarborgd door de wet van 24 mei 1937;

Overwegende dat in beide redeneringen, de niet-ontvankelijkheid gesteund is op de ontzegging aan de derde, slachtoffer van een schadeberokkenende daad, van de rechtstreekse aktie of het rechtstreeks verhaal tegen de verzekeraar van de dader;

Overwegen dat de rechten van de derde-slachtoffer in gemeen recht (nl. buiten de verkeersongevallen) bepaald worden door art. 20, 9° van de hypothecaire wet (art. 1 van de wet van 24 mei 1937) die ten zijnen voordele een voorrecht in het leven roept op de vergoedingen die de verzekeraar van de burgerlijke verantwoordelijkheid verschuldigd is op grond van de verzekeringsovereenkomst; dat ook bepaald wordt dat geen enkele betaling aan de verzekerde bevrijdend zal zijn zolang de bevoorrechte schuldeiser niet zullen schadeloos gesteld zijn;

Overwegende dat als gevolg hiervan wordt aangenomen dat de derde-slachtoffer niet beschikt over een rechtstreekse aktie, maar wel over de zogenaamde afhankelijke rechtstreekse aktie;

Overwegende dat overeenkomstig de twee arresten van het Hof van Cassatie van 18 oktober 1945 (Pas. 1945, I 240) de derde, slachtoffer van het ongeval, tegenover de verzekeraar gerechtigd is de uitvoering van zijn eigen schuldvordering tegenover de verzekerde te vervolgen op de sommen die de verzekeraar aan de verzekerde verschuldigd is op grond van het verzekeringskontraakt; dat overeenkomstig het advies van de heer Hayoit de Termicourt er geen twee opvolgende procedures nodig zijn; dat de derde tegelijkertijd enerzijds de verzekerde zal mogen dagvaarden teneinde zijn verantwoordelijkheid te horen vaststellen en het bedrag der vergoeding te horen bepalen, en anderzijds de verzekeraar om te horen zeggen dat het vonnis uitvoerbaar zal zijn op het tegoed van de verzekerde bij de verzekeraar, nl. op de verzekeringsvergoeding, en dat de verzekeraar zich zal ontdoen van de vergoedingen in handen van het slachtoffer, deze betaling hem bevrijdend tegenover de verzekerde;

Overwegende dat indien de door aanleggers gebruikte formule enigszins elliptisch voorkomt, zij nochtans beantwoordt aan de vereisten welke voormelde arresten voor een normale toepassing van art. 20, 9°, hebben gesteld, zijnde de voorafgaandelijke veroordeling van de verzekerde, gevolgd door de veroordeling van de verzekeraar in de perken van het verzekeringskontraakt, tot uitvoering van de eerstgemelde veroordeling op de sommen door hem aan de verzekerde verschuldigd;

Overwegende dat aanleggers deze laatste vereiste eerbiedigen door de veroordeling te vragen van de derde en vierde verweersters « dit in hun hoedanigheid van verzekeraars »;

Overwegende dat de verzekeraars zich er te vergeefs zouden over beklagen dat de veroordeling niet wordt gevraagd op de sommen door haar aan de verzekerden verschuldigd; dat deze beschikking blijkt uit de formule « in hun hoedanigheid van verzekeraars »; dat het anderzijds duidelijk is dat, indien de verzekeraars om de ene of de andere reden, niet gehouden waren tot dekking van hun verzekerde, zij, ter gelegenheid van het tegensprekelijk debat waar ze allen in betrokken werden, de gelegenheid hadden dit standpunt te laten gelden ;

welke gesteund is op de vaststellingen en de opmerkingen van de deskundigen;

B. Verwijten van aanleggers aangaande het ontstaan van de infectie:

Overwegende dat aanleggers beweren dat eerste verweerster en/of tweede verweerster verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van de infectie;

Dat de experten aan de hand van doorslaggevende argumenten bepalen dat de infectie gebeurde tijdens de operatie;

Overwegende dat zij verklaren dat de chirurg zijn verantwoordelijkheid tegenover de patient bindt met hem in deze of gene kliniek te laten opnemen; dat volgens hetgeen de deskundigen vernamen en in strijd met de bewering van aanleggers, eerste verweerster steeds volle vertrouwen heeft gehad in St. Camillus-kliniek - en nu nog heeft;

Dat aan de experten geen ongewoon incident bekend werd gemaakt rond de periode van de operatie in St. Camillus-kliniek, zoals onvoldoende getraind personeel of bouwwerken in de omgeving; dat volgens hen alle voorzorgsmaatregelen werden getroffen in verband met de nodige aseptisatie van het instrumentarium;

Overwegende dat de deskundigen na alle elementen ter zake in de mate van het mogelijke onderzocht te hebben, op dit punt geen verantwoordelijkheid ten laste vinden van de ene of de andere verweerster;

Dat aanleggers, hiermede in schijn genoegen nemend, wat betreft de eerste verweerster, bij wijze van dilemma de verantwoordelijkheid van de wondinfectie ten laste van tweede verweerster leggen;

Dat zij uit het oog verliezen — hetgeen de experten verklaren en bijna algemeen aangenomen wordt — dat een wondinfectie, hoewel zeer zelden geworden, toch niet met zekerheid kan vermeden worden, gelet o.m. op de invloed van de onbewuste kiemdragers (bv. beginnende keelangina);

Dat zelfs de meest zorgzame chirurg niet gevrijwaard is voor dergelijke verwikkeling; wat als gevolg heeft dat noch eerste verweerster noch tweede verweerster in aanmerking kunnen komen, bij gebrek aan nader bewijs, voor de verantwoordelijkheid van het ontstaan der infectie, vermits niettegenstaande de beste voorzorgsmaatregelen, de infectie toch kan ontstaan;

Overwegende dat de vraag om aanstelling van deskundigen vanwege aanleggers in een zekere mate dubbel gebruik maakt met het deskundig onderzoek bevolen door de heer Voorzitter in kortgeding (en namelijk het 3^e van de zending); dat de deskundigen de kwestie van het ontstaan der infectie bestudeerden en tot het besluit kwamen dat het onmogelijk was op dit punt een fout te weerhouden tegen eerste of tweede verweerster; dat men anderzijds niet goed inziet hoe de eventueel aangestelde deskundigen in 1962 op een degelijke wijze zouden kunnen nagaan welke de toestand was in St. Camillus-Gasthuis in 1959 op gebied van aseptie;

Dat niet kan ingegaan worden op deze vraag van deskundig onderzoek;

C. Verwijten van aanleggers aan tweede verweerster: toegebrachte slagen en verplichting tot loopoefeningen.

Overwegende dat aanleggers beweren dat de hoofdzuster van tweede verweerster gemeend heeft Robert Engeland te moeten slaan ten einde hem te beletten te schreeuwen, wat ook tot de ontaarding heeft bijgedragen;

Overwegende dat deze feiten door tweede verweerster met klem ontkend worden; dat de experten een

tegenspraak vaststellen in de verklaringen en als mogelijke uitleg van de aantijging van aanleggers geven dat zekere nodige verzorgingsmaatregelen soms uiterst pijnlijk zijn; dat dit uitlegt dat patiënt en naastbestaanden ze soms als brutaal aanzien (verslag blz. 17);

Overwegende dat in hun latere besluiten aanleggers het verwijt dat ze richten tot eerste verweerster ook tweede verweerster toesturen, namelijk haar verantwoordelijk willen stellen wegens de loopoefeningen en de massage die aan Robert Engeland zouden opgelegd zijn;

Overwegende dat, wat betreft dit laatste verwijt, het duidelijk is dat het personeel van het St. Camillus-gasthuis zich te schikken had naar de voorschriften van de behandelende geneesheer, voor zoveel deze voorschriften hun niet duidelijk als nadelig voor de zieke voorkwamen; dat met een andere zienswijze aan te nemen men tot het gevolg zou komen dat een geneeskundige behandeling onmogelijk kan doorgevoerd worden vermits een behandelende geneesheer niet zou mogen rekenen op de uitvoering van zijn voorschriften;

Dat het personeel van Sint-Camillusgasthuis geen reden had de therapie van Dr. L. te wantrouwen, dat hij sedert vele jaren in het gasthuis zijn beroep voor zoveel aan de rechtbank medegedeeld, onbesproken uitoefent;

Overwegende dat de feiten die door aanleggers weerhouden worden tegen tweede verweerster begripen massages en loopoefeningen (met slagen);

Overwegende dat eerste verweerster toegeeft zeer lichte massage van de ventrale dijspieren te hebben voorgeschreven op een zekere afstand van de knieën en dit op vraag van de familie van de patiënt;

Dat deze massage werd uitgevoerd door Mw. Depière masseuse in de afdeling physiotherapie in Stuyvenberg; dat de vraag door niemand werd opgelost te weten wie burgerlijk verantwoordelijk is voor Mw. Depière; dat in elk geval vaststaat dat deze massage werd uitgevoerd op bevel van eerste verweerster en dat, overeenkomstig de principes welke hoger uiteengezet werden, de masseuse geen reden had om geen gevolg te geven aan het voorschrift van de behandelende geneesheer vermits het niet in haar bevoegdheid lag te onderzoeken of massage in de gegeven omstandigheden aangewezen was of niet; dat de tegenaanwijzing wat betreft massage in elk geval voor de masseuse niet opvallend was;

Overwegende dat, wat betreft de bewegings- en loopoefeningen en meer bepaald de slagen en brutaliteiten, de verklaringen van aanleggers als zeer vreemd voorkomen;

Dat eerste verweerster in zijn uiteenzetting aan de experten toegeeft, na de 20ste dag na de operatie, meestal met behulp van een lid van het verpleegpersoneel zeer gelimiteerde bewegingen van flexie en extensie te hebben doen uitvoeren om door dit middel het uitvloeien van het wondsecreet te begunstigen; dat volgens hem nooit het opstaan en evenmin het lopen werden toegelaten; dat alleen werd toegestaan dat de patient af en toe in een gemakkelijke zetel werd geplaatst; dit uitsluitend om psychologische redenen;

Overwegende dat tweede verweerster de aantijgingen van toegebrachte slagen met klem betwist;

Overwegende dat de deskundigen een mogelijke uitleg hebben gegeven aan de tegenstrijdigheid tussen de verklaringen van aanleggers en deze van verweerders;

Dat aanleggers hiermede nochtans geen genoegen nemen en in hun eerste besluiten tegen tweede verweerster zekere feiten vragen te bewijzen, namelijk dat kort na de heelkundige bewerking in ieder geval in juli en augustus 1959 de verpleegsters van tweede

verweerster Robert Engelande onderworpen aan bewegings- en loopoefeningen, zijnde zelfs gupaard met slagen en brutaliteiten, dit met de bedoeling hem tot het bewegen en tot het gaan te brengen, spijs de ontstane acute purulente febrile infectie;

Overwegende dat het gevraagde bewijsaanbod, dat dient ingewilligd te worden, nochtans aanleggers niet zal ontslaan van het bewijs van het oorzakelijk verband tussen de aangeklaagde feiten en de ondergane schade;

Overwegende dat tweede verweerster zich verzet tegen het getuigenverhoor omdat volgens haar het deskundig verslag het tegenbewijs van de vooropgezette feiten voorbrengt;

Overwegende dat het deskundig verslag enkel de tegenstrijdigheid in feite van partijen op dit punt heeft vastgesteld, en meer niet;

Oorzakelijk verband :

Overwegende dat, wat betreft eerste verweerder, de rechtbank vaststelt dat er een fout was in de verzorging van de infectie, dat, volgens de deskundigen, de onvolledigheid van de therapie van eerste verweerder schadelijke gevolgen had;

Overwegende dat zij als hun mening te kennen geven dat een doeltreffende locale en algemene antibiotherapie hoogst waarschijnlijk de evolutie van de verwikkeling volledig zou gewijzigd hebben en het ontstaan van de huidige restletsels, nl. de totale synostose van de 24 verslag);

Overwegende dat eerste verweerder zinspeelt op het woord « totaal » om te doen aannemen dat de deskundigen hebben bedoeld dat, in geval de fouten aan eerste verweerder verweten, niet waren begaan geweest, er toch een gedeeltelijke synostose zou blijven bestaan hebben; dat de lezing van het verslag in zijn geheel er op wijst dat dit niet de zienswijze van de experts was en dat ze eenvoudig het verband van oorzaak (onvolledige therapie) tot gevolg (volledige synostose der beide knieën) willen bepalen;

Overwegende dat het argument getrokken uit de leergang van Dr. Lacroix niet opgaat, waar deze verklaart: « L'ankylose totale est la règle, même si on a recours au traitement ad hoc » (Blz. 8: Orthopédie); dat het in deze cursus gaat over acute arthrititis van niet traumatische aard en dat anderzijds juist aan eerste verweerder verweten wordt dat hij niet gepast is opgetreden bij het eerste teken van infectie;

Overwegende dat, zoals de rechtspraak het beslist, de schade in concreto moet worden beoordeeld, het is te zeggen dat men het verband fout-schade moet kunnen vaststellen in de werkelijkheid, zonder zich de vraag te stellen wat er zou kunnen gebeurd zijn zonder de fouten die weerhouden worden (zie Cass. 11-5-1956, Pas. 1956 I, 1962; Cass. 20-5-1957, Pas. 1957, I, 1137; Cass. 3-3-1961, Pas. 1961, I, 726); dat hieruit moet afgeleid worden dat niet kan ingegaan worden op de vraag om een nieuw deskundig onderzoek van eerste verweerder, waarbij zou onderzocht worden welke de sekwellen zouden geweest zijn die als normaal moeten beschouwd worden tengevolge van een acute infectie behandeld volgens de methode door de Professors-experten gedoceerd;

Schade :

Overwegende dat in het vraagstuk van de schade een ernstige moeilijkheid oprijst, omdat, indien vastgesteld wordt dat de gevolgen van het heelkundig ingrijpen zeer ernstig waren, de experts nochtans het geval als niet geconsolideerd beschreven in hun verslag van 23 januari 1961 (blz. 26); dat ze de mogelijk-

heid voorzagen, na een volle jaar, een tussenkomst te beproeven op de vastgegroeide gewrichten; dat wat de stijfheid der spronggewrichten betreft, een verbetering na korte tijd voorzien werd; dat de deskundigen tot een werkonbekwaamheid besluiten van 100 % gedurende een periode die ze niet kunnen bepalen en die ze readaptatieperiode noemen;

Overwegende dat aangaande deze mogelijke evolutie geen gegevens aan de rechtbank worden onderworpen, waar nochtans een niet geconsolideerd geval tot geen andere schadevergoeding dan provisionele kan aanleiding geven; dat aanleggers redeneren alsof Robert Engelande bestendig 100 % werkonbekwaam zal blijven, hetgeen thans niet bewezen is; dat insgelijks zou moeten medegedeeld worden aan de rechtbank welke lessen juist Robert Engelande volgde en welke toekomstmogelijkheden hierdoor voor hem bestonden;

Dat de gelegenheid zal gegeven worden aan partijen het bedrag der schadevergoeding toekomend aan Robert Engelande (post II en III a) en b) van de dagvaarding van aanleggers) te bespreken nadat hierna vermelde onderzoeksmaatregel zal uitgevoerd zijn; dat het nochtans aangewezen is hem een provisionele schadevergoeding toe te kennen van 500.000 fr. wegens materiële schade en van 300.000 fr. wegens morele schade (III b) van de eis — dat de kwestie van de pijnen en smarten (III a) van de eis insgelijks na het onderzoek zal besproken worden; dat er geen aanleiding bestaat om te bevelen dat Robert Engelande zelf betaling zal ontvangen in geval van meerderjarigheid, daar deze betaling hem ingevolge de wet toekomt;

Overwegende dat, wat betreft de eis van de ouders Engelande, onkosten en winstderving van Mr. Engelande (posten I en IV a) alsook morele schade van de ouders (post IV b) dezen, zowel wat betreft hun principe als hun eventueel bedrag, bij voortzetting van het geding het voorwerp zullen kunnen uitmaken van een tegensprekelijk debat vanwege partijen samen met de andere behandeling van de schadevergoeding van Robert Engelande;

Om deze redenen,

De rechtbank,
Rechtdoende op tegenspraak,
Na erover beraadslaagd te hebben,
Alle andere en strijdige besluiten verwerpend,

Voegt samen als verknocht de zaken ingeschreven onder nummers 83.110 en 84.042 van de algemene rol.
Verklaart de eisen tegenover eerste en tweede verweerdere ontvankelijk.

Zegt dat er geen aanleiding bestaat tot aanstelling van deskundigen in asepsie en chemotherapie, zoals gevraagd door aanleggers.

Zegt dat er geen aanleiding bestaat om een college van experts aan te stellen om hun mening te uiten over de grond en de aard van de sekwellen die als normaal dienen beschouwd tengevolge van een acute infectie behandeld, volgens de methode door Professors geleerd — zoals door eerste verweerder wordt gevraagd.

Verklaart de eis tegenover eerste verweerder principieel gegrond.

Vooraleer zich uit te spreken over de gegrondheid van de eis tegenover tweede verweerder laat aanleggers toe met getuigen te bewijzen dat kort na de heelkundige bewerking ondergaan door Engelande Robert, d.w.z. in ieder geval in juli en augustus 1959, deze laatste door de verpleegsters van de tweede verweerder aan bewegings- en loopoefeningen werd onderworpen zijnde zelfs gupaard met slagen en brutaliteiten, dit met de bedoeling hem tot het bewegen en

BOEKBESPREKING

C. H. Alexandrowicz : World Economic Agencies. Law and Practice. (Londen, Stevens & Sons 1962).

De na-oorlogse periode kan het best gekarakteriseerd worden door de enorme uitgroei van de tussenstaatse betrekkingen als gevolg van de noodzaak tot een politieke, ideologische, militaire en economische confrontatie en coördinatie te komen. Zo bestaan er heden ten dage een ontelbaar aantal internationale economische organisaties met universele of quasi-universele bevoegdheid en invloed.

In hoeverre de voornaamste van deze organismen passen in het kader van deze evolutie en in welke mate hun werking bijgedragen heeft en nog bijdraagt tot het vastleggen of het bevestigen van regels van internationaal recht, ziedaar de problemen welke Alexandrowicz zich gesteld heeft. Slechts die organisaties welke een universeel karakter vertonen en open staan voor lidmaatschap van gelijk wel land, in tegenstelling dus met diegene die een zuiver regionaal karakter vertonen, werden in zijn werk opgenomen.

Bij elke van deze organisaties heeft de auteur vooral aandacht voor de studie van uitgezochte problemen van internationaal recht. Hij bekommert zich praktisch nooit, en terecht, om de ontleding — al te dikwijls beperkt tot zuiver parafraseren — van de onderscheiden handvesten. Een streven dus om de praktijk te weerspiegelen. Vandaar dat het werk, naast studenten en wetenschappelijke specialisten, ook lezers moet vinden onder de internationale juristen.

In een eerste deel zijn opgenomen de Wereldpost-unie, de Wereldtelegraafunie en de Internationale Arbeidsorganisatie. Alle drie behoren zij tot de eerste van die organismen en hebben zij bijgedragen tot de ontwikkeling van een economisch internationaal recht. Dit grotendeels omdat zij reeds de tijd hadden om in de schoot van hun unie uit te groeien tot vaste elementen van het recht.

Zo leert de studie van de verschillende uitspraken der organen van verplichte arbitrage op internationaal vlak, hoe het briefgeheim internationaal beschermd, hoe de betwisting nopens een vergoeding van toegebrachte schade aan postcolli's beslecht en in hoeverre een private telegraafmaatschappij verplicht wordt door de reglementen van de wereldunie.

Een belangrijk hoofdstuk wordt vanzelfsprekend gewijd aan de I.A.O. Naast de studie van de driedeligheid van de organisatie en de moeilijkheden in verband met de toelating van werknemers uit het Oosters blok, brengt de auteur een belangrijk overzicht van de rechtspraak in verband met de internationale overeenkomsten. Citeren wij b.v. de gevallen van vergoedingen voor werkmansongevallen, de opinie van het Permanent Hof van Internationale Justitie in verband met de uitbreiding van zijn bevoegdheid tot de landbouw, de vrijheid van vereniging voor werknemers, enz.

Volgen dan beschouwingen over de Voedings- en Landbouworganisaties, de Wereldgezondheidsorganisatie, de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie, het Internationaal Monetair Fonds (met een aantal Belgische arresten nopens onze goudtransacties), de Internationale Bank.

Belangrijk ook nog het hoofdstuk gewijd aan de Algemene Overeenkomst over Invoerrecht en Handelsmerken (G.A.T.T.), waarin wij de procedure en praktijk vinden waaraan het vastleggen der tarieven

en het opleggen van economische beperkingen onderworpen zijn. Dan een laatste reeks beschouwingen over de Economische en Sociale Raad der V.N.

In deze studie stelt de auteur o.a. vast dat de invloed van deze organisaties veel groter is dan men meestal denkt, vooral inzake samenwerking met gespecialiseerde, technische departementen der regeringen, of private organisaties, maar ook inzake de ontwikkeling van het internationaal administratief en economisch recht.

Ziedaar in het kort een idee van de inhoud van dit technisch hoogstaand werk, geschreven in een zeer vlotte taal en op een zeer overzichtelijke wijze. Enig nadeel ondervinden wij echter van het overdreven gebruik van voetnoten, waarin secundaire problemen besproken worden en die wel eens grote afmetingen aannemen. De lezer ondervindt dan moeilijkheden om zich terug op dreef te trekken in de hoofdstekst. Hun verkorte inschakeling had misschien een beter resultaat gegeven.

Dit neemt echter niets weg van de grote waarde van dit werk in het domein van het economisch recht.

Bart De Schutter.

BIBLIOGRAPHIE

Nederland

- Fockema A.S.J. en W. Downer*, Overijsselse plakatenlijst. Lijst der rechtsvoorschriften vastgesteld voor de provincie Overijssel; gedurende het tijdvak 1528-1810 met inleidende aantekeningen omtrent de voor de rechtsgeschiedenis van Overijssel belangrijke oorkonden uit het middeleeuwse tijdvak. Utrecht, Kemink & Zoon.
- Galen A.G. van*, De algemene kinderbijslagwet. Amsterdam. F.E.D.
- Groen K.*, Misdaad in de hoofdstad. Over het werk van van de zedenpolitie. 's-Gravenhage. Daemen.
- Heijden E.J.J. van der*, Handboek voor de naamloze vennootschap naar Nederlands recht 7e dr. Bew. door W.C.L. van der Grinten, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink.
- Jeukens H.J.M. Th.A.M. van der Horst en E.F. Roelofs*, Ambtenarenrecht. Regelingen voorzien van annotatie, een systematische bewerking van de jurisprudentie en alfabetische registers. Alphen aan den Rijn, N. Samsom.
- Koormans T.*, De begrippen werkmans, arbeider en werknemer. N. Samsom. Alphen aan den Rijn.
- Kosters J. en C.W. Dubbink*, Algemeen doel van het Nederlandse internationaal privaatrecht. Haarlem, F. Bohn.
- Langemeijer G.E.*, Juridische dogmatiek. Amsterdam, Noord-Hollandische U.M. Mededelingen der Kon. Nederlandse akademie van wetenschappen, afd. letterkunde. Nieuwe reeks.
- Mulder A. en M.R. Mok*, Kartelrecht Alphen aan den Rijn, N. Samsom, Deventer, E. Kluwer.
- Mulder J.*, Formulierenbeheer. Doelmatig ontwerpen en toepassen van formulieren. Alphen aan den Rijn. N. Samsom.
- Nanninga L.G.*, Levensverzekering. Amsterdam. J.H. de Bussy. De Bussy's verzekeringsreeks. R.F. Brouwer. J.Ev.M. Lippmann en R. Sodenkamp.
- Sanders D.*, De advocaat met raad en daad. Arnhem, Van Loghum Slaterus.
- Ubbink J.W.*, Ongevallen, ziekengeld- en invaliditeits-

- verzekering. Amsterdam, J.H. de Bussy, De Bussy's verzekeringsreeks. Red. R.F. Brouwer, J.E.v.M. Lippemans en R. Sodenkamp Jr. Meridische varia.
- Valkhoff J., Bepalingen over boekhouding en administratie. Amsterdam FED.
- Valkhoff J., De minister in het publiekrecht en het bedrijfsleven. Overdruk uit Sociaal-economische wetgeving. Juli-augustus 1962. Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink.

Frankrijk

- Abeille J.E., L'Homme et l'entreprise. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Aydalet M., L'Expertise comptable judiciaire. Presses Univ. de France.
- Azzard P., Jurisprudence et doctrine canadiennes en matière de responsabilité civile. Dalloz.
- Barraine R., Droit constitutionnel et Institutions politiques. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Barraine R., Histoire des institutions publiques et des faits sociaux jusqu'à la Révolution. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Carbonnier J., Droit civil. Nouv. édit. Coll. « Thémis ». Presses Univ. de France.
- Carlebach A.L., Le Problème de la faute et sa place dans la norme du droit international. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Cuche P. et Vincent J., Procédure civile. Dalloz.
- Debled R., La Copropriété. Delmas.
- Douc R., Les Frontières de la faute personnelle et de la faute de service en droit administratif français. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Ducouloux Cl., Les Sociétés d'économie mixte en France et en Italie. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Georgiades E., Problèmes et dangers du chèque barré. Dalloz.
- Guérin F., Précis de législation maritime. 1^{re} partie, Droit public, législation et économie maritimes. Gauthier-Villars.
- Jeanneney J.M., Economie et politique. Nouv. édit. Presses Univ. de France.
- Lecourt B., Petit Formulaire des notaires. Libr. Techniques.
- Ligonie J.A.M., Le Connaissance et la lettre de voiture maritime. Lib. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Mazeaud H. et L. et Mazeaud J., Leçons de droit civil. T. II. Obligations. Biens. Droit de propriété. Edit. Montchrestien.
- Perquiel R., Levantal L. et Perquiel J.J., Manuel des opérations de bourse. Dalloz.
- Peuré Chr., Une société anonyme. Julliard.
- Rapin A., Dupony C. et Poly J., Précis de droit commercial. Dunod.
- Rodière R., Droit maritime. Dalloz.
- Rouast A. et Durand P., Droit du travail. Dalloz.
- Saint-Gall, Marques de fabrique. Delmas.
- Servien M., Les Sociétés d'investissement en fonds de placement, nouvelle formule. Dalloz.
- Sicot L. et Margeat H., Précis de la loi sur le contrat d'assurance. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Thibault E., Le Code des 305 articles Coll. Etudes Malgaches. Cujas.

Engeland

- Archbold J.P., Pleading, Evidence and Practice in Criminal Cases. Sweet & M.
- Bardens D., Lord Justice Birkett. Hale.
- Bean P.R. & A. Lockwood, Rating Valuation Practice; 1st Suppt. Stevens & Sons.

- Bentwich H., Our Councils. The Story of Local Government. Routledge.
- Berman D., A Bill Becomes a Law. Macmillan, N.Y.
- Boswell C. & Thompson, Advocates of Murder. Collier Bks, Macmillan N.Y.
- Cobb G.B., Trials and Errors, W.H. Allen.
- Cooper W.M. & J.C. Wood, Outlines of Industrial Law, Butterworth.
- Davis F., Society and the Law. Macmillan, N.Y.
- Furneaux R., Courtroom U.S.A. Penguin
- Furneaux R., Famous Criminal Cases. Odhams P.
- Gribble L., When Killers Err. Long.
- Hankinson J.K., The County Courts, Doorstep S. Oyez Pubns.
- Hyde H.M. & J.H. Kisch, An International Casebook of Crime. Barrie & R.
- Kenny C.S. & J.W.C. Turner, Outlines of Criminal Law. Camb. U.P.
- Megarry R.E., A Manual of the Law of Real Property. Stevens & Sons.
- Moeran E., Invitation to Conveyancing. Doorstep S.
- Roddis R.J., The Law of Parks and Recreation Grounds. Shaw & Sons.
- Scott K.J., The New Zealand Constitution. Oxf. U.P.
- Tench D., The Law for Consumers. Consumers' Assn. 14 Buckingham, WC.
- Thommen T.K., Legal Status of Government Merchant Ships in International Law. Nijhoff.
- Williams E.S., A Solicitor's Office. Doorstep S. Oyez Pubns.
- Winnifrid Sir J., Ministry of Agriculture, Fisheries and Food. New Whitehall S. Allen & U.

Zwitserland

- Baur Peter Paul, Die Anstiftung. Art. 24. des Schweizerischen Strafgesetzbuches. Winterthur, Keller, 1962.
- Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Zivilrecht. Bern Stämpfli. VI. Obligationenrecht. 2. Die einzelnen Vertragsverhältnisse. Teilbd. 6. Besondere Auftrags- und Geschäftsführungsverhältnisse sowie Hinterlegung. Art. 425-491 OR, Erl. von Georg Gautschi. (2. neu bearb. Aufl. des von Hermann Becker begr. Kommentars). 1961-62, IV.838. geb. Fr. 109.
- Grob Eduard, Die Enteignung für Anlagen, Einrichtungen und Vorkehren der Bodenorganisation nach dem Bundesgesetz über die Luftfahrt vom 31. Dezember 1948. Winterthur, Keller, 1962.
- Hauri Kurt, Die Verfassungsmässigkeit der Staatsverträge. Ueber die inhaltliche Bindung der vertragschliessenden Gewalt an die Verfassung. Bern, Stämpfli, 1962.
- Kisch Guido, Die Anfänge der Juristischen Fakultät der Universität Basel 1459-1529. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1962.
- Lüchinger Verena, Die Tierhalterhaftung nach schweizerischem, deutschem, französischem und österreichischem Recht. Eine rechtsvergleichende Untersuchung. Winterthur, Keller, 1962.
- Naegeli-Baadasarjan Kurt, Walther Burckhardts Rechtsphilosophie. Aarau, Sauerländer, 1962.
- Richner Peter, Die Anspruchsberechtigung innerhalb privater Personalversicherungs-Einrichtungen. Aarau, Sauerländer, 1962.
- Rohr Rudolf, Der öffentlichrechtliche Schutz vor wirtschaftlichen Organisationen im Schweizerischen Recht. Aarau, Sauerländer, 1962.
- Rurz Alois, Die Schuldwährung der Ansprüche aus Immaterialgüterrechtsverletzungen. Ein Beitrag

tot het gaan te brengen, spijt de ontstane acute purulente febrile infectie.

Laat aan de tegenpartij het tegenbewijs dezer feiten toe door dezelfde middelen van recht.

Stelt aan om dit getuigenverhoor te houden de heer rechter Hernould, of in geval van belet elke andere magistraat door de heer Voorzitter dezer rechtbank aan te stellen.

Om daarna besloten, gepleit en gevonnist te worden als naar recht.

Kosten ten overstaan van tweede verweerster voorbehouden.

Veroordeelt eerste verweerder aan aanleggers als vertegenwoordigers en beheerders van de goederen van Robert Engelande te betalen ten provisionele titel voor materiële schade de som van 500.000 fr. en voor morele schade de som van 300.000 fr. met de gerechtelijke intresten.

Behoudt de beslissing wat betreft de overige schadevergoeding van Robert Engelande en de schadevergoeding van de ouders Engelande voor tot na het houden van de onderzoeksmaatregel en de verdere behandeling van het geding.

Veroordeelt eerste verweerder tot de kosten van het geding daarin begrepen de kosten van het kortgeding, van de bevelen van 26 februari 1960 en 22 maart 1960 en de kosten van de expertise.

Verklaart de eis tegenover derde verweerster ontvankelijk in zoverre hij tegenover eerste verweerder gegrond werd verklaard; verklaart hem in dezelfde mate gegrond; veroordeelt derde verweerster tot het betalen aan de aanleggers van alle sommen in hoofdsommen intresten en kosten waartoe haar verzekerde, eerste verweerder, door de rechtbank veroordeeld werd (800.000 fr. met de gerechtelijke intresten en de kosten) dit in haar hoedanigheid van verzekeraar.

Behoudt de bespreking van de ontvankelijkheid en de gegrondheid van het overige van de eis tegenover derde verweerster voor.

Behoudt voor, wat betreft de ontvankelijkheid en de gegrondheid, de eis tegenover vierde verweerster.

Zegt dat er in de huidige stand van zaken geen aanleiding bestaat om aan aanleggers akte te verlenen van enig voorbehoud.

Verleent akte aan aanleggers van hun schatting van het geding op meer dan 7.500.000 fr in zijn geheel en in elk zijner delen afzonderlijk, alleen om aan de wetten van aanleg en bevoegdheid te voldoen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e Kamer. — 3 november 1962.

Voorzitter : M. R. Fischer.

Rechters : MM. Blondeau en Kebers.

O.M. : Mevr. Liekendaal.

Pleiters : Mrs. de Suray, Durant en de Brabander.

Gebruik der talen in gerechtszaken. — Verknoktheid van twee op onderscheiden tijdstippen ingestelde procedures, de eerste in de Franse, de tweede in de Nederlandse taal. — Voortzetting van de rechtspleging in de Nederlandse taal.

In geval van verknoktheid van twee procedures, de eerste in de Franse taal, ingesteld bij dagvaarding van 16 november 1961, op een ogenblik dat verweerder in de Brusselse agglomeratie gehuisvest was, de tweede in de Nederlandse taal, bij dagvaarding van 2 augustus 1962, op een ogenblik dat dezelfde verweerder in een eentalige Vlaamse gemeente woon-

achtig was en gebleven is, behoort het, naar de geest der wet van 15 juni 1935, te beslissen dat de rechtspleging der aldus samengevoegde zaken in de Nederlandse taal zal worden voortgezet

Martinot t/ Michiels.

Na beraad, spreekt de Rechtbank van eerste aanleg volgend vonnis uit :

1. Vordering aanhangig onder nr. 9766 van de A.R.

Gelet op het in het Frans gestelde verzoekschrift d.d. 4 oktober 1960 tot scheiding van tafel en bed;

de in het Frans gestelde dagvaarding tot scheiding van tafel en bed d.d. 16 november 1961 door exploit van deurwaarder Vercruysse, ter standplaats Brussel;

de besluiten van aanlegster in het Frans opgesteld :

2. Vordering aanhangig onder nr 16220 van de A.R.

Gelet op het in het Nederlands gestelde verzoekschrift d.d. 27 juni 1962 tot scheiding van tafel en bed;

de in het Nederlands gestelde dagvaarding d.d. 2 augustus 1962, bij exploit van deurwaarder L. Mertens, ter standplaats, Antwerpen;

de besluiten van aanlegster in het Nederlands opgesteld;

Wat de samenvoeging betreft :

Aangezien eiseres de samenvoeging vraagt van de zaken sub numéris 9766 en 16220 ingeschreven.

Aangezien verweerder zich naar de wijsheid van de Rechtbank gedraagt;

Aangezien beide vorderingen op dezelfde partijen betrekking hebben, dat ze hetzelfde voorwerp en dezelfde oorzaak hebben;

Dat er bijgevolg aanleiding bestaat de samenvoeging ervan te bevelen, met het oog om een betere rechtsbedeling;

Wat de taal der rechtspleging betreft :

Aangezien eiseres aan de Rechtbank vraagt de taal der rechtspleging te bepalen; dat verweerder verklaart zich naar de wijsheid van de Rechtbank daaromtrent te voegen;

Aangezien de dagvaarding d.d. 16 november 1961 in het Frans gesteld is; dat eiseres trouwens de keuze had om in de een of andere der nationale talen haar dagvaarding op te stellen, vermits verweerder te dien tijde te Sint Lambrechts Woluwe woonachtig was (de Broquevillelaan, 13), gemeente welke deel uitmaakt van de Brusselse agglomeratie (art. 4 § 1 al. 2 van de wet van 15 juni 1935);

Aangezien de dagvaarding d.d. 2 augustus 1962 in het Nederlands gesteld is; dat inderdaad op deze datum eiseres over geen keuze meer beschikte wat betreft de bepaling van de taal der dagvaarding, vermits verweerder op voormelde datum te Antwerpen woonachtig was (Van Aerdtsstraat, 25);

Aangezien de beschikking welke bepaalt dat de akte tot inleiding van het geding in het Nederlands gesteld is ingeval verweerder in een Vlaamse gemeente woonachtig is, een gebiedend karakter heeft;

dat deze bepaling op straffe van nietigheid van geheel de rechtspleging, dient geëerbiedigd te worden; dat de nietigheid ervan zelfs van ambtswege door de Rechtbank desgevallend moet opgeworpen worden;

Aangezien de eentaligheid naar gelang van het gewest waar verweerder in burgerlijke zaken en betich-

te in strafzaken, gehuisvest is, een grondbeginsel uitmaakt van de wetgeving op taalgebied;

Aangezien het vaststaat dat op de datum waarop de jongste dagvaarding hem aangezegd werd, verweerder in een Vlaamse gemeente woonachtig was, gemeentelagen in het Nederlandstalig gedeelte van het Rijk;

Aangezien het eveneens vaststaat dat verweerder er thans nog woonachtig is;

Aangezien verweerder geen eis ingesteld heeft, zoals voorzien bij artikel 4 § 2 van de wet van 15 juni 1935, tot voortzetting van de rechtspleging in een andere taal dan deze van het hem op 2 augustus 1962 te Antwerpen aangezegd exploit;

Aangezien het bijgevolg met de geest van de wet van 15 juni 1935 overeenstemt te zeggen dat de rechtspleging in de Nederlandse taal dient te worden voortgezet;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Gelet op de Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;

Gehoord, Mevrouw Liekendaal, Substituut Procureur des Konings, in haar eensluidend advies, ter openbare zitting gegeven;

Rechtsprekende op tegenspraak en alle andere of strijdige conclusies verwerpend;

Alvorens recht te doen spreekt de samenvoeging uit van de vorderingen sub numeris 9766 en 16220 van de Algemene Rol ingeschreven;

zal worden voortgezet;

Beveelt dat de rechtspleging in de Nederlandse taal zal worden voortgezet;

Kosten voorbehouden.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE LEUVEN

5 mei 1962.

Alleenzetelend rechter : M. J. Rubbrecht.

O.M. : M. Vanosmael.

Advocaat : Mr. L. Lambrechts.

Verkoop met premiën. — Verstrekken van een monolamp-set aan nieuwe inschrijvers op cursus per briefwisseling. — Strafbaar.

Een instituut dat zich bezighoudt met de uitbating van onderwijs per correspondentie in technische aangelegenheden had aan elke nieuwe inschrijver gratis een monolamp-set (radiotoestel) ter waarde van 150 F geschenken. Deze handelwijze is strafbaar ingevolge het K.B. van 13 januari 1935, gewijzigd en aangevuld door de K.B. van 26 februari 1935, 18 maart 1936, 12 november 1935 en 30 juni 1936.

In het onderhavig geval kon het geschenk van het radiotoestel niet beschouwd worden als didactisch materiaal bij schriftelijke lessen, doch wel als een verboden premie.

O.M. t/ De Maegd.

Beticht in het arrondissement Hasselt tussen 1 april 1960 en 25 januari 1961.

Bij inbreuk op art. 1-2 en 5 K.B. 13 januari 1935 gewijzigd en aangevuld door K.B. 26-2-1935, 18-3-1936, 12-11-1935, 30-6-1936, hetzij aan voortverkopers in het groot of in het klein, hetzij aan het publiek premies te hebben aangeboden verbonden aan de verkoop van een voorwerp of aan het verstrekken van een dienst,

door aan iedere nieuwe inschrijver op de cursussen per briefwisseling genoemd Instituut Amavox een monolamp-set te verschaffen zonder dat aan het publiek koper de gelegenheid wordt geboden van een keuze te doen tussen de premie en de corresponderende waarde in speciën van de zegels, coupons of penningtekens.

Gezien de stukken van het onderzoek;

Gehoord het Openbaar Ministerie in zijn vordering;

Gehoord de verdachte in zijn middelen van verdediging;

De Rechtbank beslissende op tegenspraak :

Overwegende dat de feiten uit het onderzoek als volgt zijn gebleken :

Verdachte geeft, onder de handelsnaam «Instituut Amavox» schriftelijke cursussen uit over radiotechniek, automobieltechniek, elektriciteit en televisie. Daar hij een achteruitgang in het volgen van dergelijke cursussen vaststelde, kondigde hij in het reclameblad Publi-Post van 29 november 1960 aan, dat een monolampset (radiotoestel) ter waarde van 150 frank gratis werd gegeven aan iedere nieuwe leerling. Van april 1960 tot januari 1961 werden tweehonderd van deze toestellen aan nieuwe inschrijvers verstrekt. De prijs van de lessen werd niet verhoogd want verdachte bekwaam deze radiotoestellen gratis van een firma waarvan hij zekere diensten bewees.

Overwegende dat verdachte, zowel ter terechtzitting als tegenover de ambtenaar die proces-verbaal opmaakte, houdt staan dat hetgene hij gratis aan zijn nieuwe leerlingen gaf geen verboden premie was doch slechts iets dat normaal hoorde bij de hoofddienst die hij verstrekke, omdat didactisch materiaal de schriftelijke lessen aanschouwelijk maakte;

Overwegende dat, zonder het nut van didactisch materiaal bij schriftelijke lessen te ontkennen, er nochtans aangenomen moet worden dat verdachte zich in deze zaak niet kan beroepen op de uitzonderingsbepaling van art. 1 § III c) van het K.B. nr. 61 van 13 januari 1935; dat het klein radiotoestel immers werd aangeboden aan iedere nieuwe leerling, zonder onderscheid of hij radiotechniek wilde studeren dan wel een der andere onderwezen vakken, waarbij een radiotoestel niet als didactisch materiaal kan dienen; dat zelfs aan degenen die radiotechniek studeerden, de monolamp-set slechts werd aangeboden nadat een verslapping in de belangstelling voor het schriftelijk onderwijs werd vastgesteld;

Overwegende dat verdachte dus geen didactisch materiaal heeft aangeboden en geleverd, dat normaal hoorde bij zijn schriftelijke lessen, doch wel verboden premiën in de zin van art. 1 § II van voormeld Koninkl. Besluit;

Om deze redenen en bij toepassing van artikelen 1-5 van het K.B. nr. 61 van 13 januari 1935-40-38 van het wetboek van strafrecht 194 van het wetboek van straffordering; 2-11-12-14-32-34-35-36-37-41 der wet van 15 juni 1935 door de Heer alleenzetelend Rechter aangeduid.

Verwijst de Rechtbank de verdachte tot een geldboete van 300 frank en tot de kosten gedaan door de openbare partij...

Zegt voor recht dat bij toepassing van art. 1 der wet van 5 maart 1952 de geldboete zal verhoogd worden met 190 opdecimen per frank en gebracht op 6.000 F.

Zegt voor recht dat bij gebrek aan betaling binnen de wettelijke tijd de geldboete zal vervangen worden door een gevangenisstraf van één maand.

NOOT : Dit vonnis werd bekrachtigd door arrest van het Hof van Beroep te Brussel, 16e kamer, in datum van 26 september 1962.

- zur Rechtsvereinheitlichung im Geldrecht. Freiburg/Schweiz, Universitätsverlag, 1962.
- Sintzel Kurt*, Die Sondernutzungsrechte an öffentlichen Sachen im Gemeingebrauch im Kanton Zürich. Aarau, Sauerländer, 1962.
- Spühler Karl*, Die Schranken der politischen Rechte nach der Verfassung der schweizerischen Eidgenossenschaft. Aarau, Sauerländer, 1962.

Oostenrijk

- Dittrich Robert*, Oesterreichisches Strafenverkehrsrecht. Mit verweisenden u. erl. anm. u. einer Uebersicht d. gesamten Rechtsprechung. Von Robert Dittrich, Rolf Veit, Walter Schuchlenz 2. Aufl. Erg. Lfg 3 Wien, Orac 1962.
- Gerhmann Viktor*, Allgemeine Sozialversicherung ASVG mit erl. Bemerkungen Hrsg. v. Viktor Gehrman, Rudolph Helmut Teschner, Erg. Lfg. Wien, Manz, 1962. Manzsche Ausgabe d. österr. Gesetze, Grobe Ausg.
- Hahn Wilhelm* Gewerberecht. 9 Aufl. Stand Aug. 1962. Wien, Österr. Gewerbeverl. Das österr. Gewerbebuch. Schriftenreihe des Wirtschafts förderungsinstitutes d. Bundeskammer d. gewerbl. Wirtschaft.

Duitsland

- Böhn-Spiertz (Walter) Böhn (u. Hans) Spiertz*, Die Dienstverhältnisse der Angestellten bei öffentlichen Verwaltungen und Betrieben. Bundesangestelltentarif. BAT. Kommentar. Grundwerk. Lfg. 3 Hamburg. Berlin, v. Decker 1962.
- Eisel Jozef*, Das Mutterschutzgesetz, Gesetz zum Schutze d. erwerbstätigen Mutter vom 24 januar 1952 und seine Anwendung. 5 Aufl. Ersatzbl. — Lfg. 10. Essen, Haarfeld, 1962.
- Friessecke Albrecht* Recht der Bundeswasserstrassen. Köln, Berlin, Bonn, München, Heymann, 1962.
- Giese Friedrich*, Recht und Rechtswissenschaft. Einführung und Grundbegriffe. Neu bearb. von Max Rehm u. Erich Gerth. erw. Aufl. Sonderausg. Wiesbaden, Betriebswirtschaftl. Verl. Gabler, 1962.
- Gneist Rudolf von*, Die nationale Rechtsidee von den Ständen und das preussische Dreiklassenwahl-system. Eine sozial-historische Studie. (2 unveränd. Aufl. Unveränd. fotomechan. Nachdr. d. I. Aufl. Berlin, 1894) Hildesheim, Gg Olms 1962
- Grapengeter Andrew u. Hubert von Wegerer*, Hafen- und Schiffsfahrtsrecht. Sammlung von Gesetzen. Verordnungen u. anderen öffentl. rechtl. Vorschriften d. Bundes. u. d. Freien und Hansestadt Hamburg. Losbl.-Ausg. Hamburg. Christen, 1961
- Grapengeter Andrew u. Helmuth Burmester*, Gesundheitsrecht. Sammlung von Gesetzen. Verordnungen u. anderen öffentl.-rechtl. Vorschriften d. Bundes u. d. Freien u. Hansestadt Hamburg. Losebl. Ausg. Bd. I Erg.-Lfg. 10. Hamburg Christen 1960.
- Halbach Günter*, Arbeitnehmererfindungen und ihre Vergütung. Kohlhammer 1961.
- Horn Hans-Rudolf*, Untersuchungen zur Struktur der Rechtswidrigkeit. Berlin, Duncker & Humblot, 1962.
- Kapeller Ludwig*, Das Buch der Kriminalistik. Ermittlungstechnik d. Kriminalpolizei. Mit 71 Abb. auf Taf. u. im Text. Berlin, Safari-Verl. 1962.
- Knodel Klaus, Dieter*, Der Begriff der Gewalt im Strafrecht. — München u. Berlin, Beck, 1962.
- Langen E.* Marktbeherrschung und ihr Missbrauch nach Artikel 86 des EWG-Vertrages. Baden-Baden, Bonn, Lutzeyer, 1959.

Laube Rudolf u. Josef Wiefels, Strafrecht. Unter Berücks. d. Entwurfs e. neuen StGB. Neubearb. Aufl. 25. Stuttgart, Kohlhammer, Düsseldorf; Schwann, 1962.

Lewald Walter, Recht und Humanität. Ausgew. Aufsätze u. Niederschriften. 1923-1962. München u. Berlin, Beck. 1962.

Lüdecke Wolfgang, Erfindungsgemeinschaften. Rechte u. Pflichten d. Miterfinders. Berlin, de Gruyter 1962.

Mann Fritz Alexander, Betrachtungen über ein Völkerhandelsrecht. Baden-Baden, Bonn, Lutzeyer, 1962.

Meisenberg Josef, Das Arbeitsrecht der gemeindlichen Angestellten. Stuttgart u. Hannover, Boorberg, 1962.

Meyer Poul, Die Verwaltungsorganisation. Vergleichende Studien über d. Organisation d. öffentl. Verwaltung. Göttingen, Schwartz, 196.

Model Otto, Handbuch der Rechtsmittel und Rechtsbehelfe. Köln, O. Schmidt, 1962.

Nebolsine George, Die Verteidigungsrechte gegenüber der Kontrolle auf wettbewerbsbeschränkendes Verhalten nach dem Vertrag der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. Baden-Baden. Bonn, Lutzeyer, 1959.

Pannwitz Gerhard, Das Recht der Interessentenschaften. Das Recht. d. Teilungs- u. Verkoppelungsinteressentenschaften nach d. Gesetz vom 2 april 1887. unter Berücks. d. neuesten Rechtssprechung. Berlin, Bonn, Landschriften. Verl. 1957.

Radbruch Gustav, Kleines Rechtsbrevier. Spruchbuch f. Anselm. Nach d. Tode d. Verf. hrsg. von Fritz von Hippel. 3. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck Ruprecht, 1962

Reichel Hans u. Franz Ringer, Das Koalitionsrecht und die Sozialpartner. Stuttgart, Kohlhammer 1961.

Remé Thomas Michael, Die Aufgaben des Schmerzensgeldes im Persönlichkeitsschutz, Rechtsvergleichende Beiträge zum Schadensrecht. Frankfurt, Berlin, Metzner, 1962.

Rotondi Giovanni, Leges publicae populi Romani. Elenco cronologico con una introduzione sull'attività legislativa dei comizi Romani. Hildesheim, Gg. Olms, 1962.

Sahmer Heinz, Die Arbeitsgerichtsbarkeit. Stuttgart, Kohlhammer, 1961.

Schelp Günther, Das Arbeitsverhältnis. Kohlhammer, 1961.

Schulte Heinrich, Die billigen Flaggen im Völkerrecht. Zur Frage d. genuine link. Frankfurt a. M., Berlin, Metzner 1962.

Seidl, Erwin, Ptolemäische Rechtsgeschichte. 2. völlig umgearb. Aufl. Glückstadt, Hamburg. New York, Augustin 1962.

Sichtermann Siegfried, Das Recht der Banken und Wertpapiere einschliesslich Steuer- und Prämienrecht. Handausg. d. wichtigsten Gesetzestexte nebst ergänzenden Bestimmungen mit Verweisungen. Literaturangaben u. ausführl. Stichwort- u. Fundstellenverz. Flensburg, Gross, 1962.

Schätzel Walter, Internationales Recht. Gesammelte Schriften u. Vorlesungen, Bonn, Röhrscheid, 1962.

Thomas Karl Walter, Die Flüchtlingskriminalität. Beobachtet an d. Kriminalität d. bremischen Raumes in d. Jahren 1946-1953. Mit e. Vorw. von Edgar Lenz. Hamburg; Kriminalistik Verl. 1962.

Trieschmann Günther, Das Seearbeitsrecht und das Recht der Hafenarbeiter. Stuttgart, Kohlhammer, 1961.

Trusen Winfried, Anfänge des gelehrten Rechts in

- Deutschland. Ein Beitrag z. Geschichte d. Frührezeption. Wiesbaden, Steiner 1962.
- Vollmar Dieter, Allgemeiner Rechtssatz und Einzelakt. Versuch e. Begriffsl. Abgrenzung. Berlin, Duncker & Humblot, 1961.
- Wallmeyer Josef, Die Kündigung des Arbeitsvertrages aus wichtigem Grund. Stuttgart, G. Fischer 1962.
- Wolff Richard, Die Sozialgerichtsbarkeit. Kohlhammer, 1962.
- Wolff Hans Julius, Verwaltungsrecht. Ein Studienbuch. München u. Berlin. Beck 1962.
- Wulf Herbert u. Stephan Otte, Zu einigen sozialversicherungsrechtlichen Fragen. Berlin, Verl. Tribüne 1958.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

Op 17 december jl. had de Conferentie de bijzondere eer om, in het onvolprezen Huis Oosterrieth, de eerste burger des Lands te aanhoren, de Heer A. Van Acker, Minister van State en Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Een fijn souper bracht eerst de aanzittenden in ontvankelijke stemming.

Dan verwelkomde onze Voorzitter de hoge gast in een voortreffelijke toespraak, geheel in de geest van J. de la Bruyère die hij citeerde: « Les plus grandes choses n'ont besoin que d'être dites simplement, elles se gâtent par l'emphase. »

Daarop stond Minister Van Acker recht, en ging ons vertellen over zijn parlementaire ervaringen, die hij sinds 35 jaar onafgebroken verzamelt. Ruim twee uur heeft de Kamervoorzitter zijn gehoor geboeid, wat geen geringe prestatie is.

Als inleiding verdedigde spreker eerst het parlementair stelsel, dat heden ten dage zowat uit alle richtingen aangevallen wordt als zijnde verouderd, te langzaam, niet meer beantwoordend aan de behoeften van onze op efficiency gerichte samenleving. Inderdaad zijn enkele hervormingen gewenst en noodzakelijk, wat echter niet betekent dat het Parlement alleen nog als museum enig nut kan hebben. Van alle tot heden uitgevonden politieke regimes, acht spreker de parlementaire democratie nog steeds het minst nadelige. Of, zoals Churchill zei: « Democracy is the worst political system, except for all the others. »

Maar vooral over mensen wilde Minister Van Acker vertellen, en hij heeft dit gedaan op zijn eigen gemakkelijke, rustige manier, met grote zin voor humor en waarbij hij blijk gaf van een buitengewone mensenkennis. Ook in zijn zoetgevooidse Brugse sprake bleef de Kamervoorzitter zichzelf.

Waar spreker het had over het Kamerreglement, hoorden wij deze ware wijsheid: « Een reglement moet er zijn, maar dat wil nog niet zeggen dat je 't moet toepassen. »

Een kamerlid, afkomstig van het platteland, meende dat een toenmalige minister van landbouw hem de de les wilde spellen en zei: « Pas à moi, Monsieur le Ministre, y a vingt cinq ans que je fais le cochon. »

Toen het eens zeer rumoerig werd in de wetgevende omheining, en inktpotten en aktetassen heen en weer suidden (thans gaat men meer zakelijk te werk, volgens spreker) zat Adolphe Max rustig in zijn bank te schrijven. Plots vloog een boek uit de hoogten neer en plofte in de nek van de Brusselse burgervader; Max keek even om... en schreef door, een ervaren parlementariër! Tientallen andere van deze grappige mo-

menten heeft spreker uit zijn herinneringen opgehaald.

Eén van de grootste figuren die Minister Van Acker in de Kamer gekend heeft, was de Broqueville, een staatsman in de volle zin des woords. En met welke diepgevoelde bewondering heeft de Voorzitter in enkele woorden de geniale mens, die Ed. Anseele was, getekend.

Het was werkelijk een rijke verzameling van « Parlementaire Anecdotes », waaraan de talrijke toehoorders een vrolijke herinnering bewaren.

H. A.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie, jrg. 1962 - n° 11 :

Wetgeving.

Nederlands Juristenblad, jrg. 1963 - n° 1 :

J. C. Van Oven, Het werk aan het nieuwe Burgerlijke Wetboek, de stand van zaken. — J. Leytjen, Ons jachtige tempo. — J. M. Van Bemmelen, Prof. Mr. W. P. J. Pompe, Gratie aan politieke delinquenten.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie, jrg. 1963 - n° 4749 :

L. Lancée, Het fiscale compromis (I). — J. Rombach, Nogmaals : het « nihilbeding » bij huwelijksvoorwaarden. — S. Gerbrandy, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Zakenrecht (I).

Journal des Tribunaux, jrg. 1963 - n° 4386 :

Tables de matières.

Jrg. 1963 - n° 4387 :

M. Taquet, Le droit aux loisirs. — E. Claeys-Leboucq, Le recours entre membres du personnel d'une même entreprise en cas d'accident causé sur le chemin du travail.

Revue Internationale des Sciences Administratives, jrg. 1962 - n° 3 :

J. Martonyi, La juridiction au service de la légalité de l'administration hongroise. — A. Gorvine, Les facteurs socio-culturels dans l'administration des programmes d'assistance technique. — S. Lourié, La coopération technique internationale et ses besoins en experts. — F. Schmidt, Les négociations collectives entre l'Etat et ses fonctionnaires. — A. D. R. Salinas, L'administration publique en fonction du développement économique. — Z. Rybicki, L'entreprise publique dans le système polonais de l'économie planifiée. — H. D. Lytton, Le recours aux études de tendances et comparatives pour encourager l'accroissement de la productivité dans l'administration. — R. Szawłowski, Le contrôle étatique en Union soviétique. — M. H. Al-Yassin, La formation et le perfectionnement en cours d'emploi des administrateurs, dirigeants et agents de cadre.

Recueil Dalloz, jrg. 1963 - n° 44 (Parijs) :

Tables de matières.

N° 1 :

Jurisprudence.

Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'Etranger, jrg. 1962 - n° 5 (Parijs) :

J. Breban, Revue de jurisprudence de la Cour de Justice des Communautés européennes. Principes généraux. — P. Lampué, Le mode d'élection du Président de la République et la procédure de l'article 11. — G. Berlia, Le problème de la constitutionnalité du référendum du 28 octobre 1962.